

Ager Tarraconensis 5

Actes del Simposi internacional

Marta Prevosti, Jordi López Vilar i Josep Guitart i Duran (editors)

Institut Català d'Arqueologia Clàssica

DOCUMENTA 16



Ager Tarraconensis 5

Paisatge, poblament, cultura material i història

Actes del Simposi internacional

Landscape, Settlement, Material Culture and History

Proceedings of the International Symposium

Marta Prevosti
Jordi López Vilar
Josep Guitart i Duran
(editors)

Abstracts in English

DOCUMENTA 16

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
INSTITUT CATALÀ D'ARQUEOLOGIA CLÀSSICA
Tarragona, 2013

Ager Tarraconensis. – (Documenta ; 16)

Bibliografia. – Conté: 1. Aspectes històrics i marc natural -- 2. El poblament -- 3. Les inscripcions romanes (IRAT) / Diana Gorostidi Pi -- 5. Paisatge, poblament, cultura material i història : actes del simposi internacional. – Text en català, alguns capítols també en anglès, italià, castellà i francès

ISBN 9788493773434 (o.c.)

I. Prevosti, Marta, dir. II. Guitart i Duran, Josep, 1946- dir. III. Gorostidi, Diana IV. Institut d'Estudis Catalans V. Institut Català d'Arqueologia Clàssica VI. Col·lecció: Documenta (Institut Català d'Arqueologia Clàssica) ; 16

1. Arqueologia del paisatge – Catalunya – Camp de Tarragona 2. Excavacions arqueològiques – Catalunya – Camp de Tarragona 3. Camp de Tarragona (Catalunya) – Arqueologia romana 4. Camp de Tarragona (Catalunya) – Població – Fins al 1500

904(467.14)

Aquesta obra recull les comunicacions presentades al Simposi internacional «*L'ager Tarraconensis*. Paisatge, poblament, cultura material i història», celebrat a Tarragona el 27 i 28 d'octubre del 2010, organitzat per l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica a la seu de l'Institut i a la Diputació de Tarragona. Ha estat possible publicar-lo gràcies a l'ajut de la Diputació de Tarragona. El Simposi ha gaudit d'ajuts del Ministeri de Ciència i Innovació: d'Accions Complementàries (HAR2010-10790-E) i del Projecte R+D (HAR2009-10752).

Ager Tarraconensis és un projecte de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i l'Institut d'Estudis Catalans, amb el finançament d'Acesa-Abertis. El projecte s'emmarca dins la línia de recerca de l'ICAC «Arqueologia del paisatge, poblament i territori» i del projecte Forma Orbis Romani de l'Institut d'Estudis Catalans, promogut per la Unió Acadèmica Internacional. Aquesta recerca també s'ha inserit en el marc dels projectes del Ministeri de Ciència i Innovació HUM2006-06886: «Evolució del paisatge i implantació territorial de la ciutat antiga en el nord-est de la Tarraconensis entre el període ibèric i l'alta edat mitjana» i HAR2009-10752: «Interacció i articulació *urbs-territorium* en el *conventus Tarraconensis*. Anàlisi intrínseca i comparada de tres zones significatives».

Comitè editorial

Juan Manuel Abascal (Universitat d'Alacant), José María Álvarez Martínez (Museo Nacional de Arte Romano, Mèrida), Carmen Aranegui (Universitat de València), Achim Arbeiter (Georg-August-Universität Göttingen, Alemanya), Jean-Charles Balty (Université de Paris-Sorbonne [Paris IV], França), Francesco D'Andria (Università del Salento, Itàlia), Pierre Gros (Université de Provence, França), Ella Hermon (Université Laval, Quebec, Canadà), Rosa Plana-Mallart (Université Paul-Valéry Montpellier 3, França), Lucrezia Ungaro (Sovrintendenza Capitolina, Direzione Musei, Itàlia) i Susan Walker (Ashmolean Museum, Oxford, Regne Unit).

Durant els nou primers mesos de publicació, qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer tenint l'autorització dels seus titulars, amb les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si heu de fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

A partir del desè mes de publicació, aquest llibre està subjecte –llevat que s'indiqui el contrari en el text, en les fotografies o en altres il·lustracions– a una llicència Reconeixement-No comercial-Sense obra derivada 3.0 de Creative Commons (el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>). Així doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i les entitats que la publiquen i no se'n faci un ús comercial, ni lucratiu, ni cap obra derivada.

© d'aquesta edició, Institut d'Estudis Catalans i Institut Català d'Arqueologia Clàssica

© del text, els autors

© de les fotografies i il·lustracions, els autors, llevat que s'indiqui el contrari

Primera edició: Juny del 2013

Coordinació editorial: Publicacions de l'ICAC

Correcció: Pere Farrando Canals (català) i Paul Turner (anglès)

Disseny de la col·lecció: Dièdric

Coberta: Pixel Sònic Estudi

Fotografia de la coberta: Detall del mosaic de la cúpula de Centcelles (foto: Marta Prevosti)

Maquetació i impressió: Indústries Gràfiques Gabriel Gibert

Dipòsit Legal: T-588-2013

ISBN de l'obra completa: 978-84-937734-3-4

ISBN del volum 5: 978-84-940565-2-9

TAULA GENERAL DE L'OBRA AGER TARRACONENSIS

Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural

1. Plantejament i precedents del treball
2. La ciutat de *Tarraco*, entre nucli urbà i territori
3. El paisatge de l'ager *Tarraconensis*
4. Les centuriacions de l'ager *Tarraconensis*: organització i concepcions de l'espai
5. El marc natural

Ager Tarraconensis 2. El poblament

1. Metodologia de l'estudi del poblament
2. Les prospeccions extensives
3. Les prospeccions intensives
4. Els materials arqueològics de les col·leccions
5. Estudi dels materials
6. El poblament
7. Els recursos econòmics
8. Treballs de camp centrats en jaciments

Ager Tarraconensis 3. Les inscripcions romanes (IRAT)

1. La documentació epigràfica
2. Epigrafia i societat de l'ager *Tarraconensis*. Monuments i reflex social. Propietaris de *fundi* al territori: identificació a partir de l'epigrafia. Prosopografia i societat al territori. Taula sinòptica.
3. Catàleg epigràfic. Conté epigrafia sobre *amphorae*, *tegulae*, *imbrex* i *dolia* a l'àrea occidental del Camp de Tarragona
4. Índexs analítics

Ager Tarraconensis 4. Els Antigons, una vil·la senyorial del Camp de Tarragona

1. Introducció. La dissortada vil·la dels Antigons
2. Anàlisi de l'excavació de salvament (1977-1978)
3. El nimfeu dels Antigons dins del panorama de les fonts decoratives de les vil·les de l'àrea catalana
4. La escultura
5. Les ceràmiques. Un exemple per al coneixement de l'activitat comercial a l'ager *Tarraconensis* des de l'època romana republicana fins l'antiguitat tardana (segles II-I aC - VI/VII dC)
6. Altres estudis ceràmics
7. L'epigrafia
8. La numismàtica
9. Els objectes metàl·lics
10. Els objectes d'os treballat i la identificació d'un taller tèxtil
11. El vidre
12. Valoració general i conclusions

Ager Tarraconensis 5. Paisatge, poblament, cultura material i història. Actes del Simposi internacional

Ager Tarraconensis 6. Catàleg de jaciments, conclusions i índexs

LLISTA D'AUTORS

Isaías Arrayás Morales, UAB
isaias.arrayas@uab.cat
Marta Bru Virgili, Codex – Arqueologia i Patrimoni
mbru@hotmail.es
Joan Canela Gràcia, ICAC
jcanela@icac.cat
Helena Carvalho, Universidade do Minho
hcarvalho@uaum.uminho.pt
Judit Ciurana i Prast, ICAC
jciurana@icac.cat
Joan Francesc Clariana i Roig, Museu de Mataró
jfclariana@ajmataro.cat
Marc Dalmau Viñals, ICAC
lananfree@hotmail.com
Moisés Díaz García, Codex – Arqueologia i Patrimoni
moisesu@msn.com
Ignacio Fiz Fernández, URV-ICAC
ifiz@icac.cat
Marta Flórez Santasusanna, Université Blaise Pascal
mflorez@icac.cat
M. Gemma Garcia Llinares, ICAC
ggarcia@icac.cat
Arnau Garcia Molsosa, ICAC
agarcia@icac.cat
Montserrat Garcia Noguera, Codex – Arqueologia i Patrimoni
mgnoguera@codex.cat
Margarida Genera i Monells, Generalitat de Catalunya
mgenera@gencat.cat
Diana Gorostidi Pi, ICAC
dgorostidi@icac.cat
Josep Guitart i Duran, ICAC-UAB
jguitart@icac.cat
Ricardo Hernández Pérez, UV
ricardo.hernandez@uv.es
Ramon Járrega Domínguez, ICAC
rjarrega@icac.cat
Maria Teresa Lachin, Università degli Studi di Padova
mariateresa.lachin@unipd.it
Albert López Mullor, Diputació de Barcelona
lopezmullor@gmail.com
Jordi López Vilar, ICAC
jlopez@icac.cat
Ramon Marrugat i Cuyàs, filòleg
ramonmarrugat39@yahoo.es
Jaume Massó Carballido, Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca
jmasso.museus@reus.cat

Joan Carles Melgarejo i Draper, UB
joan.carles.melgarejo.draper@ub.edu
Mònica Mercado Pérez, arqueòloga
monimp@hotmail.es
Joan Menchon Bes, Ajuntament de Tarragona
jmenchon@tarragona.cat
Josep M. Nolla i Brufau, UdG
josep.nolla@udg.edu
Francesc Olesti Prats, col·laborador del Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca
folesti@comavic.com
Oriol Olesti Vila, UAB
oriol.olesti@uab.cat
Lluís Palahí Grimal, UdG
lluis.palahi@udg.edu
Marta Prevosti i Monclús, ICAC
mprevosti@icac.cat
Josep M. Puche Fontanilles, ICAC
jpuche@icac.cat
Esther Rodrigo Requena, ICAC-UAB
erodrigo@icac.cat
M.^a del Carmen Rodríguez Sánchez, Convenio GMU-UCO
microdriguez@arqueocordoba.com
Josep Francesc Roig Pérez, Codex – Arqueologia i Patrimoni
jfroig@tinet.org
Guido Rosada, Università degli Studi di Padova
guido.rosada@unipd.it
Maxime Scrinzi, Université Paul Valéry, Montpellier III/UMR 5140
maxime.scrinzi@yahoo.fr
Jaime Siles Ruiz, UV
jaime.siles@uv.es
Immaculada Teixell i Navarro, Ajuntament de Tarragona
iteixell@tarragona.cat
Frédéric Trément, Université Blaise Pascal
frederic.trement@wanadoo.fr
Arnau Trullén Fernández, ICAC
arnautrullen@gmail.com

ICAC: Institut Català d'Arqueologia Clàssica
UAB: Universitat Autònoma de Barcelona
UB: Universitat de Barcelona
UdG: Universitat de Girona
URV: Universitat Rovira i Virgili
UV: Universitat de València

SUMARI

Pròleg. <i>Josep Guitart i Duran</i>	9
--	---

I. El paisatge

Paisatge, poblament, cultura material i història de l' <i>ager Tarraconensis</i> . Resultats i comparacions. <i>Marta Prevosti</i>	13
Assetti centuriati romani. Problemi di metodo a partire dai casi della <i>Venetia et Histria</i> . <i>Guido Rosada e Maria Teresa Lachin</i>	23
Bibliografia d'interès sobre l'arqueologia ibèrica i romana del sector occidental del Camp de Tarragona, per ordre cronològic, fins a l'any 1976. <i>Jaume Massó Carballido</i> ..	37
L' <i>ager Tarraconensis</i> i les muntanyes de Prades. Un espai colonial mal conegut. <i>Oriol Olesti Vila i Francesc Olesti Prats</i>	45
De l' <i>ager Tarraconensis</i> a la marca extrema d'Al-Andalus. Algunes reflexions entorn al (des)poblament del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Priorat entre l'antiguitat tardana i la conquesta feudal. <i>Joan Menchon Bes</i>	57
Apunts sobre la utilització dels topònims medievals per al coneixement del món antic: el cas del Camp de Tarragona. <i>Ramon Marrugat i Cuyàs</i>	75

II. El poblament

El poblament preromà en el marc de l' <i>ager Tarraconensis</i> : el cas de les valls fluvials del Francolí i del Gaià. <i>Joan Canela Gràcia</i>	91
El poblament en època antiga a l'Argilaga i els seus voltants (segles v aC-v dC). <i>Marc Dalmau</i>	105
Les àrees funeràries de l' <i>ager Tarraconensis</i> (segles I-III dC). <i>Judit Ciurana i Prast</i>	119
Paisatge i poblament a la conca minera del Priorat. <i>Margarida Genera i Monells</i> i <i>Joan Carles Melgarejo</i>	141
El paisatge del <i>suburbium</i> de <i>Gerunda</i> . <i>Josep Maria Nolla i Brufau i Lluís Palahí Grimal</i> ...	157
El poblament tardoantic al sector meridional de la <i>Tarraconensis</i> (sud de Catalunya i nord del País Valencià). Concomitàncies i diferències. <i>Ramon Jàrraga Domínguez</i>	167
Aportacions de la prospecció arqueològica a l'estudi diacrònic de les dinàmiques del poblament rural antic al Vallès Oriental (segles v aC-v dC). <i>Marta Flórez, Arnau Trullén i Arnau Garcia</i>	183
L'estructuració del territori i evolució del poblament i de la xarxa viària de l' <i>ager</i> <i>Iessonensis</i> . <i>Esther Rodrigo Requena</i>	201

El jaciment de Can Tacó (Montmeló i Montornès del Vallès) i els inicis de la presència romana al territori laietà en època republicana. <i>Esther Rodrigo Requena, M. Gemma Garcia Llinares, Mònica Mercado i Josep Guitart i Duran</i>	217
---	-----

El <i>ager Cordubensis</i> : aproximació al <i>territorium</i> de <i>Colonia Patricia Corduba</i> . <i>M. del Carmen Rodríguez Sánchez</i>	231
---	-----

Romanisation et développement : Approche comparée des territoires de la partie occidentale du <i>Conventus Bracarensis</i> (Tarraconaise) et de la <i>Civitas Arvernorum</i> (Aquitaine). Une perspective de longue durée (II ^e s. av. J.-C.-II ^e s. ap. J.-C.). <i>Frédéric Trément et Helena Carvalho</i>	247
--	-----

Archéologie de la haute et moyenne vallée du Vidourle, de l'âge du Fer à l'an mille. <i>Maxime Scrinzi</i>	269
---	-----

III. Jaciments de l'ager *Tarraconensis* i cultura material

Darreres aportacions en l'estudi de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils, Baix Camp): l'edifici septentrional. <i>Montserrat García Noguera, Josep Francesc Roig Pérez i Immaculada Teixell i Navarro</i>	281
---	-----

El <i>balneum</i> de la vil·la romana de la Llosa (Cambrils): una nova interpretació. <i>Jordi López Vilar i Josep M. Puche</i>	295
--	-----

La bòbila romana del Vila-sec (Alcover, Alt Camp). <i>Josep Francesc Roig Pérez</i>	303
---	-----

El jaciment del Barranc de Sales (la Selva del Camp, Baix Camp). <i>Marta Bru Virgili</i>	339
---	-----

El <i>castellum</i> de Puigpelat: un punt estratègic de control territorial a l'entorn de la <i>Tarraco</i> republicana. <i>Moisés Díaz García</i>	355
--	-----

Evolució constructiva i material arqueològic de la casa núm. 3 del poblat ibèric de Darró (Vilanova i la Geltrú), segles II-I aC. <i>Albert López Mullor</i>	367
--	-----

Un <i>skyphos</i> de <i>terra sigillata</i> itàlica de Monterols. <i>Joan Francesc Clariana i Roig</i>	393
--	-----

IV. L'epigrafia

Propietaris de vil·les de l'ager <i>Tarraconensis</i> (meitat occidental del Camp de Tarragona). Proposta per a un catàleg. <i>Diana Gorostidi, Jordi López Vilar, Marta Prevosti i Ignasi Fiz</i>	401
--	-----

<i>Tarraco, omphalós</i> del món grecoromà. L'ambaixada de Mitilene a <i>Tarraco</i> . <i>Isaías Arrayás Morales</i>	425
---	-----

El epitafio dialogado <i>RIT 668</i> : nueva lectura e interpretación. <i>Jaime Siles y Ricardo Hernández</i>	437
---	-----

APORTACIONS DE LA PROSPECCIÓ ARQUEOLÒGICA A L'ESTUDI DIACRÒNIC DE LES DINÀMIQUES DEL POBLAMENT RURAL ANTIC AL VALLÈS ORIENTAL (SEGLE V aC - SEGLE V dC)

Marta Flórez
Arnau Trullén
Arnau Garcia

Resum

Des de l'any 2005, el Vallès Oriental ha estat objecte d'un projecte de recerca en arqueologia del paisatge desenvolupat pel Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge (GIAP) de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC). En el marc d'aquest projecte, s'ha desenvolupat un programa biennal (2008-2009) de prospecció arqueològica dirigit principalment a millorar quantitativament i qualitativament la informació arqueològica disponible. Els treballs de prospecció intensiva i extensiva ens han permès: *a*) verificar la informació bàsica dels jaciments ja inventariats (localització, extensió, tipologia, cronologia, etc.; *b*) ampliar i millorar les dades arqueològiques materials; *c*) identificar jaciments arqueològics inèdits. El present article se centra en la contribució de la prospecció arqueològica a l'estudi diacrònic de la dinàmica del poblament rural antic.

Paraules clau: Prospecció arqueològica, SIG, anàlisi ceràmica, poblament rural, antiguitat.

THE CONTRIBUTIONS OF ARCHAEOLOGICAL SURVEYING TO THE DIACHRONIC STUDY OF THE ANCIENT RURAL SETTLEMENT DYNAMICS IN THE VALLÈS ORIENTAL REGION (5th C. BC – 5th C. AD)

Abstract

Since 2005, the Vallès Oriental area, located in a peri-urban basin near the city of Barcelona, has been the subject of a landscape archaeology research project undertaken by the Landscape Archaeology Research Group (GIAP) hosted by the Catalan Institute of Classical Archaeology (ICAC). Within the framework of this project, a biannual archaeological survey programme (2008-2009) has been carried out with the aim of improving the quantity and quality of the available archaeological information. Archaeological surveys and fieldwalking have allowed us *a*) to check the basic information about the archaeological sites (location, extension, typology, chronology), *b*) to expand (and improve) the archaeological data, and *c*) to identify new archaeological sites. This paper is focused on the contribution of archaeological surveying to the diachronic study of ancient rural settlement dynamics.

Keywords: Archaeological surveys, fieldwalking, GIS, pottery analysis, rural settlement, antiquity.

1. Introducció

Des de l'any 2005, el Vallès Oriental ha estat objecte d'un projecte de recerca en arqueologia del paisatge desenvolupat pel GIAP¹ i vinculat a dues tesis doctorals.² El treball, centrat en l'estudi del poblament antic i l'anàlisi arqueomorfològica del territori vallesà, presenta un marc cronològic diacrònic, que comprèn des de la fase protohistòrica fins al període altmedieval. En l'àmbit d'aquesta recerca, s'ha implementat un programa metodològic ampli dirigit a caracteritzar l'estructuració territorial antiga del Vallès Oriental i a contextualitzar-la en les dinàmiques d'ocupació i explotació del medi. El buidatge de la Carta Arqueològica, la creació d'una base de dades de poblament, la realització de prospeccions intensives, extensives i arqueomorfològiques, la creació d'una base cartogràfica en entorn SIG o l'estudi regressiu de la cartografia històrica i la documentació medieval i moderna són alguns dels mètodes i tècniques de treball utilitzats en la nostra investigació. El present article se centra en l'aportació de la prospecció arqueològica a la producció de dades inèdites sobre el poblament.

2. Context geogràfic: la plana vallesana i la seva problemàtica

L'àrea d'estudi se situa en l'anomenada Laietània interior, que s'estenia per la zona de plana i suaus ondulacions que s'obre en la Depressió Prelitoral, fins al límit natural del riu Llobregat. Dins d'aquest ampli territori, el marc geogràfic de la recerca s'ha centrat en el sector nord del domini laietà interior, en la zona central i baixa de la comarca del Vallès Oriental.

Topogràficament, està formada per la plana vallesana, que presenta un relleu suau resultat d'una hidrografia estacional molt marcada, i per dos sistemes muntanyosos que actuen de delimitadors naturals, la Serralada Litoral i la Prelitoral (en els seus vessants occidental i oriental, respectivament). Tota aquesta àrea ocupa una posició central respecte del territori de diferents ciutats de fundació romana com *Barcino* (Barcelona), *Baetulo* (Badalona) i *Iluro* (Mataró), a la costa, i *Egara* (Terrassa), *Aquae Calidae* (Caldes de Montbui) o *Auso* (Vic), a l'interior; el fet que hagi funcionat històricament com un corredor natural, una zona de pas intensament transitada des de l'etapa protohistòrica (encara avui és

un corredor de comunicacions important) ha accentuat l'interès per conèixer la seva estructuració territorial i la relació amb els nuclis esmentats al llarg dels diferents períodes històrics (Flórez 2011; Florez i Palet, 2010).

Tanmateix, un aspecte que ha condicionat –i condiciona– decisivament l'aproximació històrica i arqueològica a aquest territori és la seva problemàtica específica, marcada per l'intens procés d'urbanització viscut a la comarca vallesana durant les darreres dues dècades. El paisatge tradicionalment rural que havia caracteritzat tot aquest sector pròxim a la ciutat de Barcelona ha sofert una transformació dràstica en els darrers vint anys, durant els quals el creixement dels nuclis municipals i l'aparició de zones residencials disperses ha significat la destrucció d'àmplies zones agràries, així com la desaparició d'importants elements del paisatge antic i d'innombrables espais d'un gran potencial arqueològic (cosa que ha transformat irreversiblement la seva realitat territorial). Les conseqüències de tot aquest procés no han estat menors. El procés d'urbanització ha generat un important volum d'informació arqueològica (procedent en la majoria de casos d'excavacions d'urgència), però aquesta ha passat a formar part de la Carta Arqueològica sense que, fins a l'actualitat, s'hagin presentat treballs de síntesi diacrònica en els quals s'aprofundeixi en l'estudi i anàlisi de les dades i es posi en relleu el veritable potencial històric que presenta aquest territori.

La realitat exposada ha limitat profundament els treballs de prospecció arqueològica i, per extensió, l'obtenció de noves dades materials. Aquest fet ens ha obligat a treballar de manera àmplia la documentació històrica i arqueològica (malgrat els problemes ja exposats que presenta la Carta Arqueològica) i a obrir finestres microespacials per desenvolupar els diferents tipus de prospecció (intensiva, extensiva i arqueomorfològica).

3. Metodologia i materials

3.1. La base de dades de poblament

Un primer pas bàsic ha estat el buidatge sistemàtic de l'Inventari de Patrimoni Arqueològic de la Generalitat de Catalunya (IPAC). En l'estudi, s'ha buidat un total de 27 municipis³ que han permès fixar 546 jaciments arqueològics, compresos cronològicament entre l'època protohistòrica (segles VI-V aC) i l'alta edat mitjana (segles X-XII dC).

1. Grup d'Investigació en Arqueologia del Paisatge de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

2. La tesi doctoral de M. Flórez (2011), *Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana*, i la tesi en curs d'A. Garcia, *Formació del paisatge cultural del massís del Montseny. Entre la prehistòria i l'edat mitjana*.

3. L'Ametlla del Vallès, Bigues i Riells, Caldes de Montbui, Canovelles, Cardedeu, Granollers, la Garriga, la Roca del Vallès, les Franqueses del Vallès, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Llinars del Vallès, Martorelles, Mollet del Vallès, Montmeló del Vallès, Montornès del Vallès, Palau-solità i Plegamans, Parets del Vallès, Polinyà, Sabadell, Sant Fost de Campsentelles, Santa Eulàlia de Ronçana, Santa Maria de Martorelles, Santa Perpètua de Mogoda, Sentmenat, Vallromanes i Vilanova del Vallès.

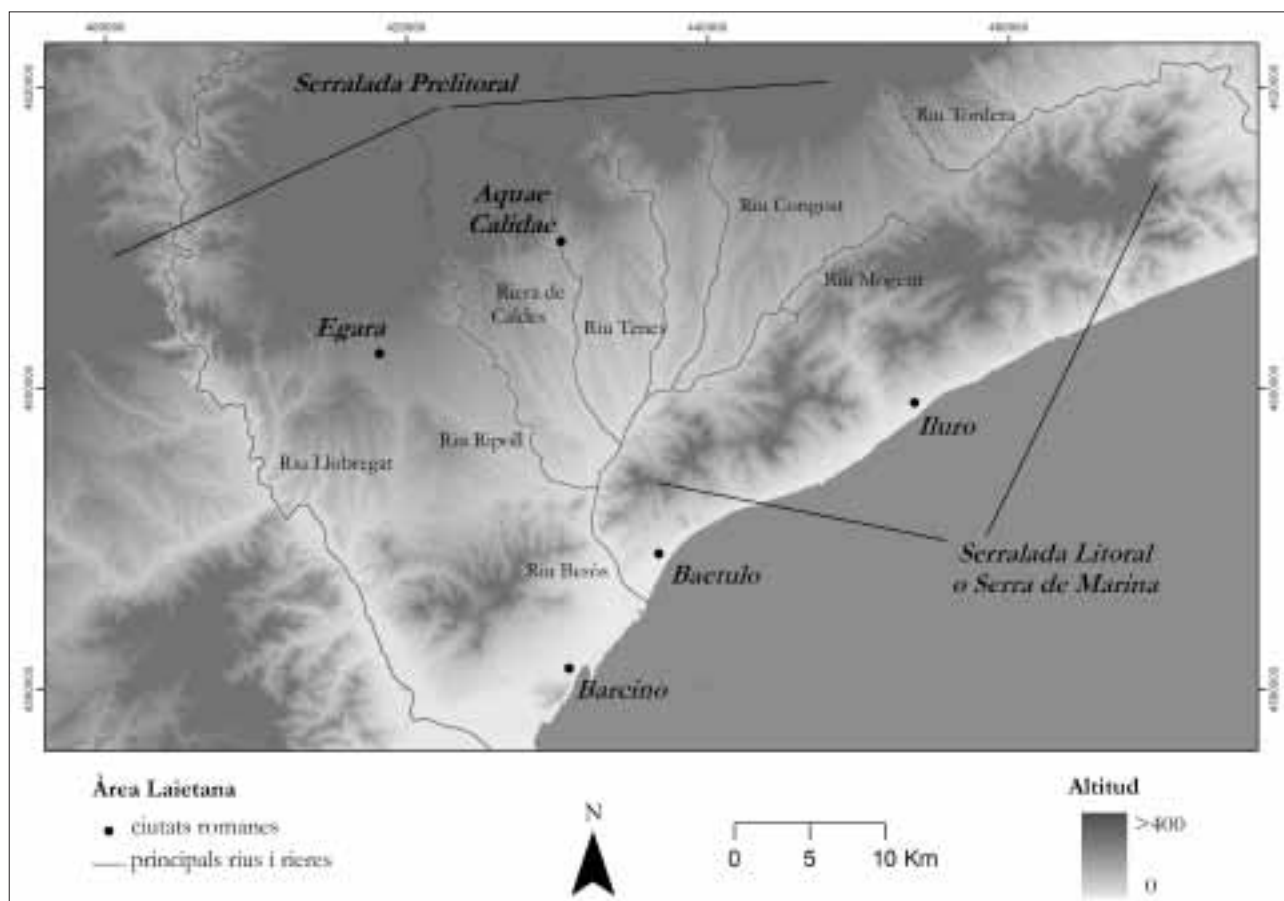


FIGURA 1. El territori laietà, amb la localització de les ciutats romanes i els principals rius i rieres de la zona d'estudi. Autora: M. Flórez.

En l'apartat metodològic, el tractament i recollida de tota la documentació disponible s'ha fet a partir d'una base de dades de poblament, en la qual s'ha introduït la informació procedent de diverses fonts: la Carta Arqueològica, les referències bibliogràfiques, els inventaris de patrimoni municipals i les dades de prospecció.⁴

Atesa la importància de fer un treball rigorós sobre la documentació històrica, es va crear una base de dades que, més enllà de recollir les dades bàsiques de cada jaciment, tractés com a informació «històrica» d'interès altres aspectes com els autors de la fitxa de l'IPAC, l'any de redacció i les revisions (la qual cosa ha permès avaluar les descripcions dels vestigis i fer un seguiment d'aquests durant els últims anys), així com documentar altres informacions importants, com el lloc de dipòsit dels materials. Cal assenyalar, no obstant això, les dificultats trobades a l'hora de definir la funcionalitat, cronologia i entitat d'un gran nombre de jaciments, cosa que fa evident l'interès de desen-

volupar prospeccions intensives i extensives per tal de pal·liar i completar la fragmentació i parcialitat de la informació disponible.

La base de dades ha estat dissenyada utilitzant el programa FileMaker Pro 8 i té format de fitxa documental.⁵ Els seus camps contenen la informació següent: la identificació del jaciment, la seva localització (UTM), una breu referència al context geogràfic i a la història de les troballes, la tipologia de les restes, la cronologia dels vestigis, la bibliografia relacionada i la descripció detallada de les restes del jaciment. En la seva composició, destaquen dos apartats d'anàlisi i síntesi: la tipologia per períodes, que permet documentar l'evolució tipològica d'un mateix nucli al llarg de la seva existència, i una precisió cronològica de cinquanta anys des del segle II aC fins al segle I dC, i d'un segle per a la resta de fases. La combinació d'aquests dos elements ens ha ajudat a aproximar-nos a la dinàmica del poblament rural vallesà i a definir els grans moments de can-

4. En el cas dels jaciments no inèdits prospectats, la informació de l'IPAC ha estat ampliada amb les dades obtingudes en el treball de camp, entenent que aquesta també està recollida de manera molt més exhaustiva en les bases de dades de prospecció intensiva i extensiva corresponents.

5. Els camps d'aquesta base de dades estan inspirats en la base de dades Access utilitzada en el projecte Forma Orbis Romani (FOR) de la Unió Acadèmica Internacional (UAI) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

vi en el patró d'assentament i la seva estreta relació amb l'estructuració antiga d'aquest territori (Flórez 2011).

3.2. La base cartogràfica SIG

En la fase inicial de la recerca, també es va desenvolupar una base cartogràfica en entorn SIG, resultat del buidatge de la documentació cartogràfica digital (antiga i moderna) disponible per a la nostra àrea d'estudi, intentant incloure-hi el major nombre possible de mapes. En relació amb els treballs de prospecció arqueològica, es va treballar principalment amb les bases topogràfiques digitals 1:5.000, 1:10.000 i 1:50.000 de l'ICC, la base ortofotogràfica digital 1:5.000 de l'ICC i la base ortofotogràfica infraroja de Catalunya 1:5.000 (2008 i 2009) i 1:2.500 (2009).

Prèviament a la sortida al camp, es van generar mapes cartogràfics i ortofotomapes 1:10.000 i 1:5.000, sobre els quals es va abocar tota la informació de la base de dades arqueològica creada a partir del buidatge de l'IPAC. Aquest procediment ens va permetre situar sobre la cartografia de camp la localització exacta dels jaciments documentats que calia tenir en compte en els treballs de prospecció extensiva i intensiva. Així mateix, en el treball de camp es va comptar igualment amb la base topogràfica en paper 1:25.000 editada per l'Instituto Geográfico Nacional (IGN).

3.3. La prospecció: alguns apunts previs

La prospecció ha constituït un altre dels eixos metodològics de la recerca territorial duta a terme al Vallès Oriental, ja que ha permès verificar la informació arqueològica recollida en el buidatge bibliogràfic i de la carta arqueològica, millorar l'aprehensió dels jaciments ja coneguts (utilitzant un mètode de reconeixement sistemàtic de la seva superfície) i documentar-ne d'inèdits.

La notable extensió de l'àrea d'estudi, juntament amb la dinàmica urbana de la mateixa comarca vallesana, ens ha constret a obrir finestres microregionals on poguéssim treballar exhaustivament el registre arqueològic i desenvolupar els treballs de prospecció arqueològica, de manera que fos possible obtenir resultats rigorosos que ens ajudessin a millorar la interpretació sobre la dinàmica del poblament i del territori antic del Vallès Oriental.

La problemàtica que presenta el Vallès Oriental, en tant que territori extensament urbanitzat i profundament modificat (també en sectors encara aparentment rurals), ens ha obligat a implementar diversos tipus de prospecció per tal d'adaptar-los a les necessitats de la

recerca, però també a la realitat del paisatge vallesà. Si bé en la investigació han estat desenvolupades tres tipologies de prospecció (intensiva, extensiva i arqueomorfològica), el present article se centra en l'aportació de les dues primeres a l'estudi del món rural antic al Vallès.

L'extensió total de l'àrea d'estudi abasta 48.867 hectàrees, de les quals només 11.078 corresponen a la superfície potencialment prospectable.⁶ En les campanyes arqueològiques realitzades durant els anys 2008 i 2009 s'han prospectat un total de 1.401 hectàrees, que equivalen a un 12,6 per cent de l'àrea potencialment prospectable l'any 1999. Si valorem l'important procés de creixement urbanístic viscut en l'última dècada, és molt probable que el percentatge de la superfície prospectada sigui notablement superior.

El projecte biennal de prospeccions arqueològiques al Vallès Oriental (2008-09) ha rebut el finançament de la Generalitat de Catalunya (10020/2008) i de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC).

3.3.1. La prospecció extensiva

Atesa la gran quantitat de jaciments continguts en l'IPAC, alguns dels quals amb un gran potencial per a l'estudi del poblament però associats a descripcions materials i estructurals molt escadusseres i a adscripcions cronològiques dubtoses, es va programar una campanya de prospecció extensiva (2008) que permetés fer un diagnòstic general de «l'estat arqueològic» del major nombre possible de jaciments inventariats; dit d'una altra manera, comprovar sobre el terreny els jaciments i restes arqueològiques més destacats, per recollir noves evidències materials que milloressin la interpretació tipològica i cronològica d'aquests.

Així doncs, van ser prospectats 35 jaciments repartits entre set municipis,⁷ que cobreixen els diferents àmbits geogràfics que caracteritzen l'àrea d'estudi: peu de mont i muntanya de la Serralada Litoral, plana vallesana i peu de mont prelitoral (fig. 2).

A banda d'aquesta campanya general executada durant el 2008, se'n va realitzar una altra (2009) molt més sectoritzada i amb objectius i estratègies de prospecció específics. Una primera àrea es va definir al sector de Gallecs (Mollet del Vallès), caracteritzat per ser un dels pocs de la plana baixa que conserva un marcat caràcter rural (fig. 2). Aquest fet, juntament amb l'existència d'una notable arqueomorfologia viària i parcel·l·lària, així com l'absència de jaciments arqueològics documentats, evidenciava la necessitat d'elaborar una valoració arqueològica des del punt de vista del poblament.

La segona àrea es va situar a la zona de Palou (fig. 2), un altre dels sectors encara rurals de la plana bai-

6. Per calcular aquesta superfície s'ha consultat el darrer cens agrari (1999) disponible a l'Institut d'Estudis Estadístics de Catalunya (Idescat). Tenint en compte aquest cens, 37.789 hectàrees eren no prospectables (comptant-hi superfície urbana, 31.942 hectàrees; àrea forestal, 5.459 hectàrees, i pastures, 388 hectàrees).

7. Montornès del Vallès, la Roca del Vallès, Llinars del Vallès, Caldes de Montbui, la Garriga, les Franqueses del Vallès i Cardedeu.

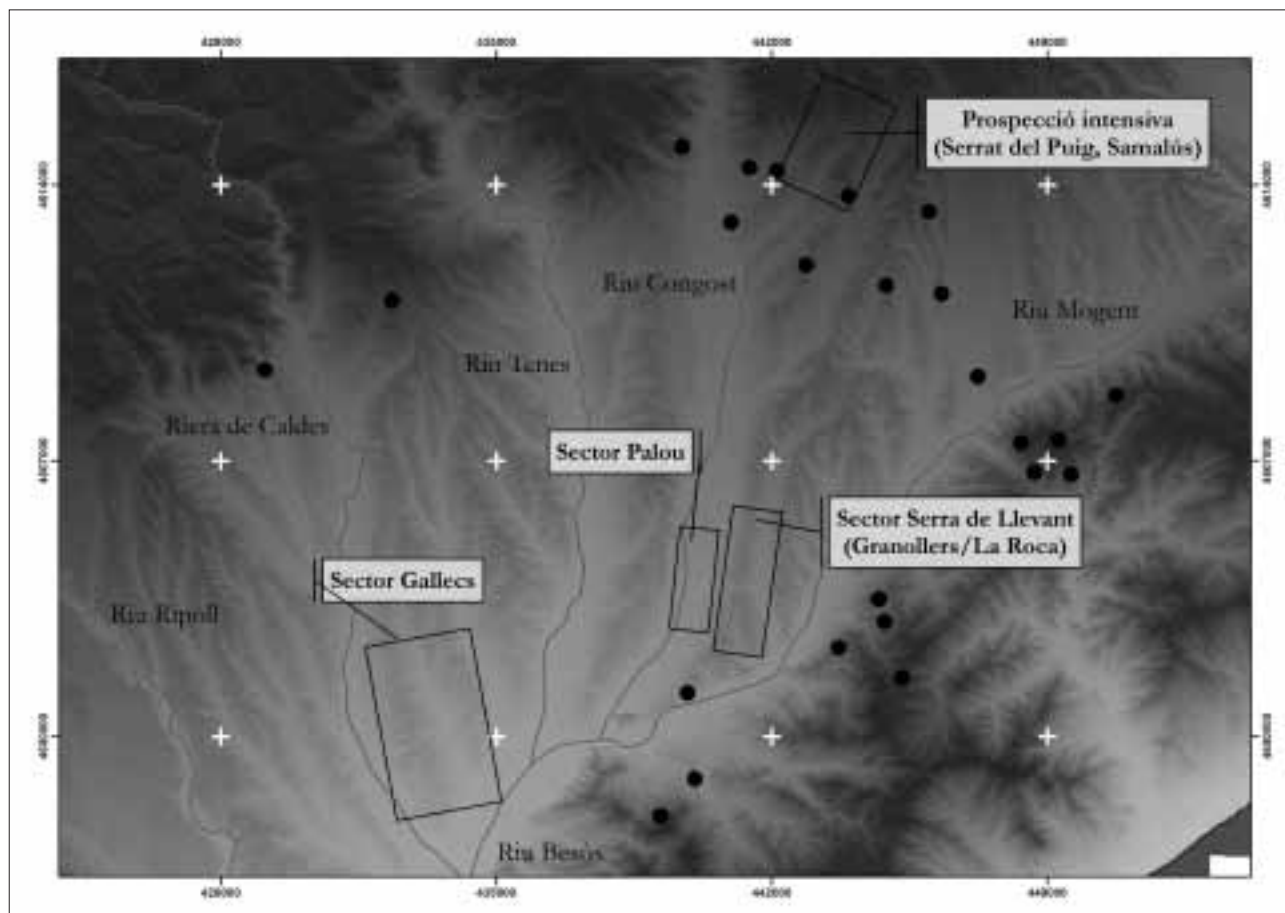


FIGURA 2. Distribució de les àrees de prospecció extensiva i intensiva. Els punts negres corresponen als jaciments de la Carta Arqueològica visitats durant la campanya de diagnòstic l'any 2008. Autora: M. Flórez.

xa vallesana. Aquest sector, localitzat a tocar de l'important nucli de Granollers (de llarga tradició antiga i medieval), és travessat pel camí ral d'aquesta població, identificat amb la via romana que circulava pel municipi. De nou, en el marc dels treballs de seguiment arqueomorfològic vinculats a aquest camí, es va prospectar extensivament bona part dels camps situats a banda i banda de la via.⁸ A Palou, antigament s'havien fet troballes de materials constructius romans (*tegulae*) als voltants de l'església de Sant Julià, la qual cosa feia molt interessant el control arqueològic de tot aquest sector per intentar documentar noves restes.

Finalment, el darrer sector prospectat extensivament va ser la serra de Llevant (Granollers i la Roca del Vallès), on es va fer un transsecte longitudinal seguint l'eix de la riera de Valldoriolf fins a l'àrea de Quatre Camins (la Roca del Vallès) (fig. 2). Es tracta d'una suau elevació en què perviu encara l'explotació agrícola dels camps, i on es localitzen diversos jaciments d'època romana. Els objectius marcats en aquest cas perseguen la comprovació dels vestigis sobre el terreny i la recollida de material, així com la documentació de noves restes.

Estratègia de prospecció: reconeixement del terreny i recollida de material

La prospecció extensiva es va dur a terme en dues campanyes, la primera de dotze dies i la segona de deu, amb un equip d'uns 3 o 4 prospectors de mitjana. La superfície prospectada va ser de 1.239 hectàrees.

El procediment estàndard de treball en els jaciments ja inventariats va consistir en els passos següents: primer, la verificació i localització precisa amb GPS de les restes, parant una especial atenció en la descripció del seu emplaçament en la fitxa (entorn geogràfic, context vegetal, visibilitat, etc.) i la documentació fotogràfica; segon, la prospecció superficial del jaciment, delimitant l'àrea de dispersió de les restes, així com recollint i inventariant el material arqueològic localitzat (en aquells casos en els quals ha estat possible documentar-ne); finalment, la confecció de la fitxa del jaciment.

Els camps prospectats van ser pentinats per prospectors separats cada 10 metres, recorrent-los pel seu costat més curt i finalitzant amb una passada aleatòria per evitar la no documentació de restes interessants entre les franges de 10 metres no prospectades. La recollida de material va ser exhaustiva, a excepció del

8. Molts d'aquests camps són erms en l'actualitat, i l'abundant presència de males herbes va fer impossible controlar-ne alguns.

material constructiu (*tegulae, imbrices*, maons, restes d'*opus signinum*, etc.), del qual es van recollir mostres testimonials i es va anotar a la fitxa la seva presència i quantitat. Tant la concentració de material constructiu com la de ceràmica fina i la recol·lecció d'elements excepcionals (escòries, rebuig de forn, etc.) van ser marcats amb el GPS.

La base de dades de prospecció extensiva

La fitxa de terreny es va reproduir, de manera ampliada, en una base de dades de prospecció extensiva, on es va recollir tota la informació del treball de camp: identificació del jaciment, interpretació històrica, situació i emplaçament del jaciment, àrea de prospecció, proposta tipològica i cronològica, avaluació històrica i patrimonial i, finalment, el material arqueològic recuperat en prospecció i les fotografies.

3.3.2. La prospecció intensiva

La prospecció intensiva al Vallès Oriental s'ha centrat en l'àrea de Samalús (Cànoves i Samalús), al sector nord-occidental del Vallès, als peus de la Serralada Prelitoral. L'elecció d'aquest sector per dur a terme aquest tipus de prospecció respon a diversos factors que van acabar perfilant la zona Samalús, i més concretament l'àrea articulada pel serrat del Puig, com un marc geogràfic amb un gran potencial arqueològic. En aquest sentit, els treballs de prospecció extensiva acomplerts durant la campanya precedent (2008) van permetre constatar una greu afectació dels sectors rurals de la plana baixa i el peu de mont de la Serralada Litoral, on infraestructures (autopistes, tren d'alta velocitat, polígons industrials) i la represa d'activitats agrícoles (recuperació del conreu de la vinya a la Roca del Vallès o la unificació de parcel·les dedicades al cereal a Gallecs i la Roca del Vallès) evidenciaven una transformació profunda d'aquests espais malgrat el seu aparent caràcter rural, i feien clarament desaconsellable la programació de treballs arqueològics.

En canvi, en la campanya 2008 es va poder observar com bona part dels jaciments situats en els municipis prelitorals mostraven una presència significativa de restes arqueològiques en superfície, i àrees rurals on la pressió humana recent no havia deixat una petjada tan intensa; la plana alta i el peu de mont prelitoral mostren encara ara un marcat caràcter rural (amb predomini del cultiu de cereal i l'olivera), on malgrat el canvis introduïts per la mecanització dels camps al segle xx, les parcel·les no presenten alteracions tan significatives com les documentades al baix Vallès Oriental. Per aquest motiu (i per l'existència d'uns antecedents arqueològics favorables), es va decidir realitzar la cam-

panya de prospecció intensiva en el sector de Samalús, amb l'objectiu de millorar el coneixement del patró d'assentament en les àrees de peu de mont prelitorals, ja que aquestes, a diferència del sector occidental de la Serralada Litoral (intensament urbanitzat, fins i tot en els vessants), mantenen encara un valuós caràcter rural i agrícola.

L'obertura d'aquesta finestra territorial i l'aplicació de tècniques intensives de treball de camp ens ha permès analitzar en profunditat una àrea reduïda però que ha donat resultats interessants pel que fa a l'estudi del poblament: 88 unitats de prospecció⁹ (UP) han estat analitzades, 50 de les quals positives (és a dir, amb material arqueològic), 35 negatives i només 3 no prospectables. En l'actualitat, la recerca arqueològica a Samalús continua en el marc de la tesi doctoral d'Arnau Garcia (GIAP i ICAC), que ha efectuat sondejos de diagnòstic en diverses terrasses de conreu amb l'objectiu de caracteritzar-les tipològicament i cronològica.

Estratègia de prospecció: reconeixement del terreny i recollida de material

La prospecció intensiva es va portar a terme en una única campanya de quinze dies, amb un equip de cinc prospectors de mitjana; la superfície coberta va ser de 162,5 hectàrees (42 de les quals positives).

Es van prospectar intensivament totes les parcel·les compreses en l'àrea d'estudi que així ho permetien. El procediment estàndard de treball en totes elles va consistir en els passos següents: primer, la definició de les línies de prospecció a seguir dins del camp; segon, el registre fotogràfic de les unitats de prospecció; tercer, la recollida sistemàtica (amb un interval de reconeixement entre prospectors de 5-7 metres) i inventari del material arqueològic en superfície, en què es van documentar les especificitats localitzades en el terreny (UTM i descripció dels fenòmens); quart, la delimitació de l'àrea final prospectada mitjançant punts GPS i marcant-la exactament sobre l'ortofotomapa 1:5.000; finalment, la redacció de la fitxa detallada de prospecció.

La base de dades de prospecció intensiva

La fitxa de terreny es va reproduir en una base de dades de prospecció intensiva on es va recollir tota la informació del treball de camp: identificació del jaciment; descripció de la unitat de prospecció; descripció de l'àrea arqueològica; UP positiva o negativa; descripció del material, i, finalment, fotografies de la UP.

Cal afegir que els polígons de les UP es van vincular a una taula d'atributs en què, a més de la informació bàsica de cada UP (identificador, àrea en metres me-

9. La delimitació de les UP arqueològiques es correspon amb la divisió actual de les parcel·les agrícoles; és a dir, cada UP equival a un camp prospectat. Excepcionalment, s'han prospectat petites àrees forestals que igualment han estat considerades unitats de prospecció i han rebut una numeració correlativa a la resta de camps analitzats.

tres quadrats, positiva/negativa¹⁰), s'havien introduït camps en relació amb el material arqueològic: nombre de fragments, interpretació de la concentració ceràmica i cronologia del material (a partir de períodes amplis: època ibèrica, època republicana, alt Imperi, etc.). A partir de la informació continguda en la taula, s'ha calculat la densitat de cada UP (núm. de fragments/àrea en metres quadrats) i s'ha fet una classificació de dades quantitatives mitjançant el mètode *natural breaks* (*jenks*) representat. Això ens ha permès visualitzar sobre la base cartogràfica en entorn SIG la distribució del material i els punts on la densitat ceràmica era més important. Aquestes dades, juntament amb la informació arqueològica ja coneguda, són les que s'han valorat en la interpretació dels resultats de la prospecció intensiva (fig. 3).

4. Resultats i discussió de les prospeccions arqueològiques intensives i extensives al Vallès Oriental

4.1. Mobiliari, cronologia i representativitat de la prospecció extensiva

Com ja s'ha exposat, l'objectiu principal dels treballs de prospecció extensiva acompanyats durant la primera fase de la recerca (campanya 2008) va ser fer un diagnòstic arqueològic general de l'estat de les restes d'una selecció de jaciments amb un elevat potencial per a la nostra investigació. En una segona fase (campanya 2009), es van seleccionar sectors de la plana baixa amb un cert buit de restes arqueològiques (el cas de Gallecs i Palou) o que pel seu caràcter rural podien oferir noves descobertes (serra de Llevant, la Roca del Vallès).

Dels 35 jaciments prospectats extensivament, 31 han donat resultat positiu, 18 dels quals presenten una quantitat de fragments massa reduïda per permetre una anàlisi interpretativa. En general, el volum del material recuperat és força desigual i globalment poc nombrós (fig. 4): el total de fragments recollits és de 1.435, dels quals el 85,3 per cent és ceràmica, el 14 per cent és material de construcció (*imbrex/tegula*), el 0,21 per cent metalls, el 0,07 per cent vidre i el 0,35 per cent elements petris. Quant a la varietat tipològica del material ceràmic, en un total de 1.224 fragments es documenta un predomini de la ceràmica comuna, un 65,7 per cent, seguida de les àmfors, un 23,9 per cent, i finalment la vaixel·la fina, un 8,9 per cent; cal afegir que un 1,5 per cent de la ceràmica no ha pogut ser identificat amb precisió a causa del seu mal estat de conservació.

4.1.1. Fase ibèrica (segles VI-III aC)

Aquest període està mal representat a causa de l'escàs material recollit en prospecció, el qual es redueix exclusivament a ceràmica comuna ibèrica i àmfora ibèrica. Aquest tipus de producció local/regional mostra una llarga pervivència en el temps, i es manté habitualment en contextos republicans i –fins i tot– altimperial; és per això que la seva localització en superfície, juntament amb material d'altres èpoques, fa difícil determinar si pertany a una fase ibèrica pròpiament o és un element residual. Altres fases cronològiques, com ara l'altimperial, apareixen més ben documentades gràcies a la presència de material més nombrós i que ofereix datacions més precises.

Els jaciments que presenten una concentració més gran de material ibèric són Turó de Sant Miquel (Montornès del Vallès; IPAC, ref. 2008), Turó de Can Santpere (la Roca del Vallès; IPAC, ref. 2061) (fig. 4) i Turó de l'Arbocera (la Roca del Vallès; IPAC, ref. 2062). Així mateix, apareix material ibèric abundant al jaciment de Turó de Can Galvany (Montornès del Vallès; IPAC, ref. 2007), però vinculat a nombrosa ceràmica d'època republicana (la manca de material d'importació anterior al segle II aC impedeix determinar una fase pròpiament ibèrica per a aquest jaciment).

4.1.2. Fase tardorepublicana (segles II-I aC)

Els tipus amfòrics i ceràmics recuperats sobre el terreny per a aquest període són relativament variats; si bé no destaquen pel que fa al volum (representen un 2,7 per cent del total de la ceràmica de prospecció), és remarcable el fet que siguin importacions de fora de la península Ibèrica. Dintre de la vaixel·la fina, trobem bàsicament les importacions itàliques: campaniana A i B; també la ceràmica comuna que s'ha pogut adscriure a aquest període procedeix de l'àrea itàlica.

Cal dir, però, que el material característic d'aquesta fase està mínimament representat, amb volums certament testimonials i molt dispersos. Tenint en compte aquesta problemàtica, la presència de ceràmica d'importació –especialment de la península Itàlica– pot ser considerada un indicador de poblament per a l'època tardorepublicana, tot i que ens trobem davant una gran dificultat a l'hora de definir, amb les dades de prospecció, l'entitat tipològica dels establiments rurals en aquesta fase d'ocupació.

El jaciment prospectat que més clarament presenta una fase d'ocupació d'època tardorepublicana és Turó de Can Galvany (Montornès del Vallès), on s'ha recollit abundant àmfora itàlica i també àmfora ibèrica, púnica i tarraconense, així com abundant ceràmica comuna ibèrica, grisa de la costa catalana, fragments de

10. Entenem per UP positiva tota aquella que hagi donat material arqueològic, encara que es tracti d'un únic fragment, cosa que ens permet valorar –en tota la seva dimensió– la dispersió del material. En aquest sentit, hem seguit el concepte referent als indicadors de poblament expressat per F. Trément en la seva tesi doctoral (Trément 1999, 23).

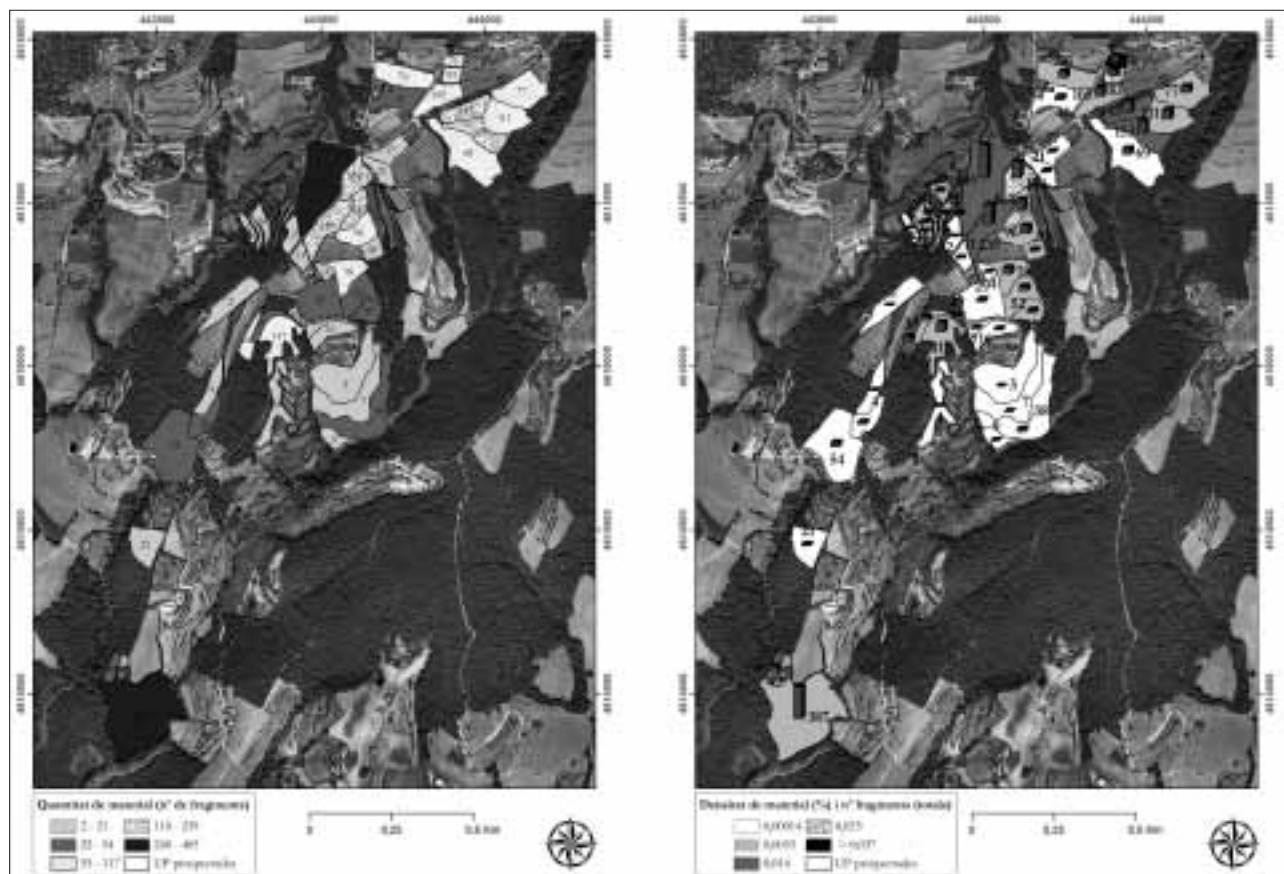


FIGURA 3. Mapes de distribució del material: en la primera figura es pot observar la concentració per nombre total de fragments recollits en cadascuna de les UP; en la segona, la distribució és per densitat (es fa constar igualment el nombre de fragments de cada UP). Autora: M. Flórez.

campaniana A (Lamb. 28ab, 250-75 aC), *imbrex* i *tegula*. Les notícies referents a antigues visites realitzades al jaciment ens parlen també de la troballa de *kalathos* pintats i ceràmica campaniana B (IPAC, ref. 2007); no es localitza material de cronologia posterior.

Un altre jaciment que podria haver tingut una fase republicana és Can Grau (la Garriga). Es tracta d'un establiment rural (granja/vil·la?) amb una fase altimperial molt clara, però on també s'ha documentat ceràmica comuna ibèrica, àmfora ibèrica, púnica i itàlica i morter itàlic (Com. it. 8a), que, juntament amb la ceràmica campaniana A i B documentada en les intervencions antigues (1949) (IPAC, ref. 1921), apuntarien cap a una possible fase fundacional –com a mínim– en el segle I aC. Una situació similar es detecta a la vil·la de Malhivern (la Garriga), on la localització en prospecció de ceràmica comuna ibèrica, campaniana B, àmfora laietana I i formes primerenques de la *terra sigillata* itàlica (Consp. 1 i 3), remunta la fase inicial d'aquest centre a la segona meitat del segle I aC. Finalment, també es detecten indicis molt lleus de material republicà al jaciment de Ca l'Aimeric (les Franqueses del Vallès).

4.1.3. Fase altimperial (segles I-III dC)

El material d'aquesta fase és el que presenta una varietat més gran en les produccions, al mateix temps

que una millor precisió cronològica. Representa el 14,1 per cent del total de la ceràmica de prospecció, i disposa del nombre més elevat d'importacions: aquestes suposen el 61,6 per cent de la ceràmica altimperial i el 8,7 per cent del total de la ceràmica de prospecció.

Si bé des d'un punt de vista quantitatiu el total del mobiliari altimperial és limitat (172 fragments), ofereix un arc cronològic molt més ric que el material d'altres fases. Apareix bàsicament concentrat en cinc dels jaciments prospectats: Malhivern, Can Berengueret i Can Grau (a la Garriga), Pla de Palou (Cardedeu) i Ca l'Aimeric (les Franqueses del Vallès).

Malhivern, situat a la Garriga, és un jaciment parcialment destruït per l'extracció de terres d'una bòbila que està localitzada sobre les restes. A principis dels anys quaranta, durant les obres de remoció de l'esmentada bòbila, van sortir a la llum paviments d'*opus signinum*, mosaics, abundant material ceràmic (similar al documentat en prospecció), elements escultòrics de marbre i monedes que posaven en relleu l'existència d'una possible vil·la en aquest indret. Els treballs de prospecció extensiva acompanyats han permès delimitar amb força precisió l'àrea de dispersió del material (entre 4 i 6 hectàrees), que es compon bàsicament de *terra sigillata* itàlica, *terra sigillata* sudgal·lica (Drag. 27), *terra sigillata* hispànica (Hisp. 33), *terra sigillata* afri-

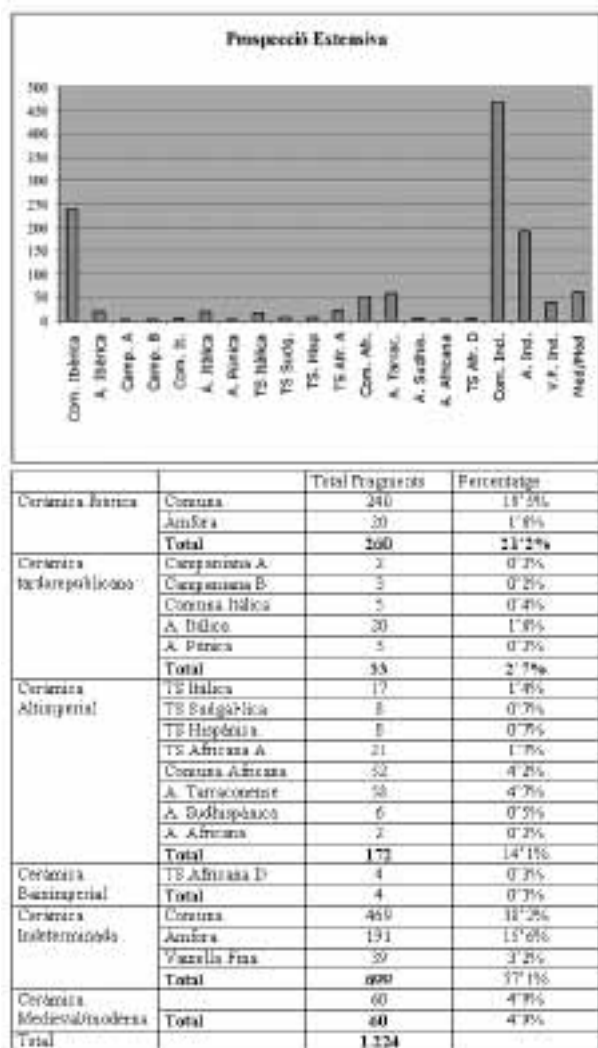


FIGURA 4. Taula de valors del material ceràmic recollit en la prospecció extensiva. Imatge: A. Trullén.

cana A (Hayes 14A i 6B), *terra sigillata* africana A/D (Salomonson A9b), ceràmica de cuina africana (Lamb. 10A, Ostia III, 267A), àmfora tarraconense (Dr. 2-4), una peça de marbre blanc i pedra local treballada, així com abundants *imbrices*, *tegulae* i *dolia*. És un repertori ceràmic d'una gran varietat, que evidencia una activitat important d'aquest centre durant el segle I dC i sobretot en el segle II dC.

Can Berengueret (la Garriga) és un establiment rural (possiblement una granja simple) que es situa a prop de Malhivern (a 800 metres a l'est aproximadament) i en el qual encara es conserven restes d'un mur d'*opus signinum in situ* al costat del camí que travessa el jaciment (fig. 5). L'àrea de dispersió del material comprèn unes 2 hectàrees, i és especialment significativa la presència d'abundants restes d'*opus signinum* en superfície en el sector sud-oest del jaciment, on també es

va recollir *terra sigillata* itàlica, *terra sigillata* hispànica, ceràmica parets fines indeterminada, un fragment de llàntia, ceràmica de cuina africana (Lamb. 10B, Ostia I 261), àmfora tarraconense i *tegula*; les notícies històriques referents a les troballes fetes durant els anys 1948-1973 parlen de *terra sigillata* sudgàlica i *terra sigillata* africana, *dolia* i restes de conduccions d'obra cuita entre el material documentat (IPAC, ref. 10165). Aquest mobiliari també marca un horitzó cronològic situat entre el segle I i II dC.

Un cas similar seria el de Can Grau (la Garriga), un establiment rural (possiblement una granja complexa) afectat pel pas de la carretera nacional 152a i per les diverses parcel·les de conreu que actualment es localitzen en l'indret de concentració més gran de les restes. Les referències antigues a les troballes fetes en aquest jaciment parlen de la documentació (als anys quaranta, durant les obres de construcció de la carretera) de tres estances pavimentades amb *opus signinum*, restes d'un possible forn i abundant material ceràmic (IPAC, ref. 1921). Durant els treballs de prospecció extensiva van poder ser localitzades restes d'*opus signinum* i d'estuc parietal (de color blanc i vermell) al marge de la carretera (fig. 5), així com *terra sigillata* itàlica, *terra sigillata* sudgàlica (Drag. 30), *terra sigillata* hispànica, *terra sigillata* africana A (Lamb. 9), ceràmica de cuina africana, àmfora tarraconense (Dr. 2-4 i Pasc. 1), *tegula* i ímbrexx; material que coincideix amb el documentat històricament.

El Pla de Palou (Cardedeu) és un altre assentament rural important (vil·la?) sobre el qual es té la notícia de la troballa, el 1917, d'un mosaic i peces de marbre que el treball agrícola portava a la superfície alhora que les destruïa; entre el material ceràmic recuperat llavors només constava la ceràmica comuna romana i la *terra sigillata* africana (IPAC, ref. 1891). La prospecció extensiva ha intentat millorar el coneixement d'aquest establiment que mostrava un gran potencial. Tot i que no ha estat possible documentar estructures *in situ*,¹¹ el material recuperat, compost per *terra sigillata* africana A (Lamb. 9), ceràmica africana de cuina (Ostia III, 332), àmfora tarraconense (Dr. 2-4), *imbrex* i *tegula*, juntament amb l'absència de *terra sigillata* itàlica, sudgàlica i hispànica, coincideix a grans trets amb el repertori històric associat a aquest jaciment i permet confirmar una cronologia inicial del mateix en el segle II dC (que podria estendre's fins al segle III).

Finalment, Ca l'Aimeric (les Franqueses del Vallès) és el jaciment que presenta un repertori material més reduït i imprecís cronològicament; ja les dades referents a antigues visites de diagnòstic (1992) només esmentaven la *tegula* i la *terra sigillata* africana entre el material documentat (IPAC, ref. 1907). En la prospec-

11. Cal dir, però, que s'observava un amuntegament de pedres i *tegulae* enmig del camp que el tractor havia arraconat durant els treballs agrícoles; és possible que siguin restes d'estructures conservades encara en el subsòl.

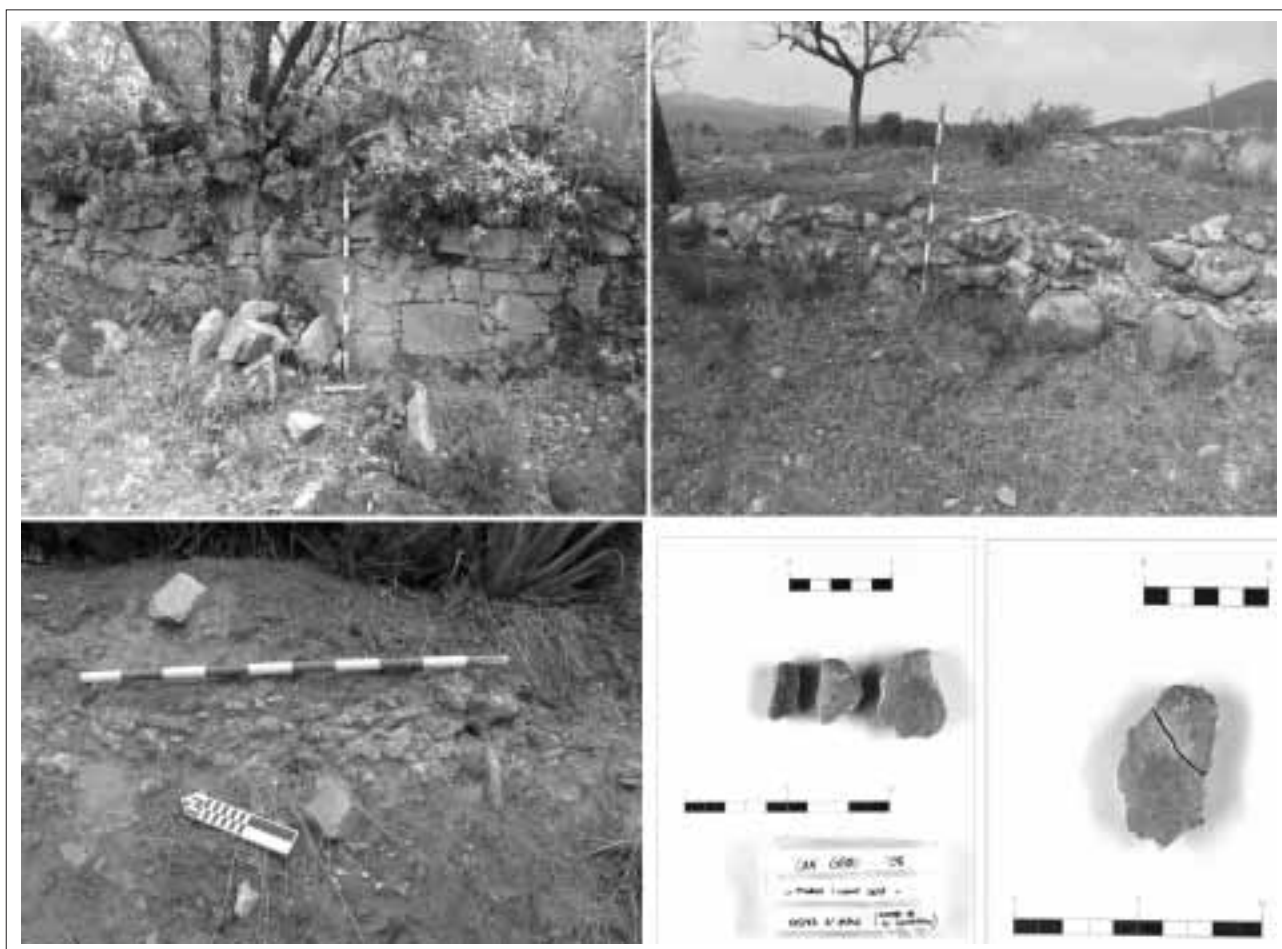


FIGURA 5. Imatges de la prospecció extensiva (2008): a dalt a l'esquerra, tram ben conservat del mur perimetral de l'assentament ibèric de Turó de Can Santpere (la Roca del Vallès); a la dreta, un dels murs visibles del jaciment de Can Berengueret (la Garriga); a sota a l'esquerra, restes d'un paviment d'*opus signinum* al jaciment de Can Grau (la Garriga); a la dreta, detall dels fragments d'estuc recuperats durant la prospecció d'aquest mateix jaciment. Fotos: M. Flórez.

ció del 2008, es va recollir *terra sigillata* itàlica, ceràmica de parets fines indeterminada, ceràmica de cuina africana (Lamb. 10A), àmfora tarraconense, *tegula* i *imbrex*. Aquest repertori planteja la possibilitat d'una ocupació de l'indret ja en el segle I dC i confirma l'activitat durant el segle II dC.

Sempre tenint en compte que el volum de material recuperat en prospecció no és abundant, les dades recollides en els treballs extensius permeten confirmar i precisar les cronologies de diversos establiments rurals altimperial, així com definir millor l'àrea de dispersió de les restes. Cal destacar igualment que el repertori ceràmic documentat reflecteix notablement les produccions característiques associades a l'etapa altimperial, especialment si tenim en compte que l'àrea d'estudi es correspon amb un territori d'interior de marcat caràcter rural.

4.1.4. Fase baiximperial (segles IV-V dC)

Aquesta fase disposa d'un volum ceràmic amb cronologia clarament baiximperial pràcticament testimonial. Cal tenir en compte, però, que part de la *terra*

sigillata hispànica i la ceràmica de cuina africana, que comencen a distribuir-se durant el període altimperial, es mantenen també durant els segles IV i V dC; aquest fet obliga a tenir-les en compte també entre el material d'aquesta fase, sense que per si soles constitueixin un indicador cronològic. En aquest sentit, la producció de referència per establir l'etapa baiximperial ha estat la *terra sigillata* africana D (amb una distribució compresa entre el segle IV i el final del segle V). Els jaciments en els quals ha aparegut aquesta producció, Malhivern, Pla de Palou i Can Grau, presenten una etapa altimperial prèvia important, fet que sembla indicar que la fase baiximperial respon a una continuïtat de les activitats, més que no pas a noves fundacions.

4.2. Mobiliari, cronologia i representativitat de la prospecció intensiva

La prospecció intensiva (com ja ha estat exposat a l'apartat 3) s'ha dut a terme en una àrea situada al voltant del nucli de Samalús, als peus de la Serralada Litoral.

Les 88 UP prospectades han donat un registre material total de 3.038 fragments. D'aquest conjunt destaca, en primer lloc, la ceràmica ibèrica (32,2 per cent), representada exclusivament per les produccions locals/regionals de ceràmica comuna i àmfora ibèrica, sense que s'hagin documentat importacions (fig. 6). El material d'aquesta fase és el més abundant –amb diferència– de tot el recollit en la prospecció intensiva; com ja apuntàvem anteriorment, la llarga pervivència en el temps d'aquest tipus de producció, juntament amb l'absència d'importacions, dificulta la definició de fases pròpiament ibèriques (especialment quan el material es localitza barrejat amb el d'altres períodes). Així doncs, si bé el predomini de la producció local sembla apuntar l'existència d'una fase ibèrica, la falta d'importacions no permet definir amb total seguretat la seva cronologia i entitat. S'evidencia, tanmateix, una important continuïtat de les produccions ibèriques en la fase republicana.

La ceràmica republicana està bàsicament representada per les produccions itàliques i constitueix el 2,6 per cent del material de la prospecció intensiva (fig. 6). Es documenten de manera testimonial la vaixel·la fina

(campaniana A i B) i la ceràmica comuna itàlica. L'element més abundant és l'àmfora itàlica, però també es localitza àmfora púnica del nord d'Àfrica.

Malgrat que el material altimperial suposa únicament el 8,5 per cent del total de la ceràmica de prospecció intensiva, les produccions habituals en el repertori d'aquest període estan ben representades (fig. 6). Aquest fet incideix directament en una bona definició cronològica dels contextos associats a aquest moment, sobretot en comparació amb les fases precedents. Així doncs, es disposa d'una bona mostra de vaixel·la fina (*terra sigillata* itàlica, *terra sigillata* sudgal·lica, *terra sigillata* africana A i *terra sigillata* hispànica, aquesta amb un volum significatiu: 10,4 per cent de la ceràmica altimperial). Quant a la ceràmica comuna, l'única que ha pogut ser identificada per a aquest període és la ceràmica africana de cuina (13,5 per cent). Les àmfores són el conjunt material més important d'aquesta fase, en especial les àmfores tarraconenses, amb un 59,1 per cent del total; es documenta de manera testimonial l'àmfora africana.

La ceràmica indeterminada representa un volum molt important del material recollit (el 50,2 per cent) (fig. 6). Està constituïda per un total de 1.525 fragments, pertanyents a ceràmica de parets fines de producció local (5,3 per cent), a ceràmica comuna (78,6 per cent) i àmfores (16,1 per cent). El fet que aparegui en superfície acompanyada de material cronològicament molt divers no permet determinar amb seguretat la fase a la qual correspon.

4.2.1. Aproximació a la definició i classificació dels jaciments en prospecció

La definició dels jaciments s'ha fet creuant les dades referents al nombre de fragments, densitat i tipologia del material, emplaçament de les troballes en el territori, localització de restes estructurals i valoració d'altres evidències arqueològiques pròximes. Hem intentat integrar múltiples indicadors de poblament per corregir imatges esbiaixades generades per variables de tipus més quantitatiu, com el nombre de fragments o la densitat. En aquest sentit, hem observat com la capa de densitats obtinguda amb el SIG, tot i donar una imatge molt interessant sobre la relació entre el material documentat i la superfície de les UP prospectades, no reflectia factors importants com la concentració del material, les característiques topogràfiques o la relació amb altres elements arqueològics.

Així doncs, en l'àrea prospectada s'han pogut definir sis nuclis forts de concentració de material que identifiquem amb set jaciments diferents (fig 7).

El jaciment que es defineix amb més claredat és el de Can Llibants; es tracta d'un nucli no inèdit que està recollit a la Carta Arqueològica, però que gràcies a la prospecció intensiva hem pogut delimitar amb precisió i conèixer millor. La concentració més im-

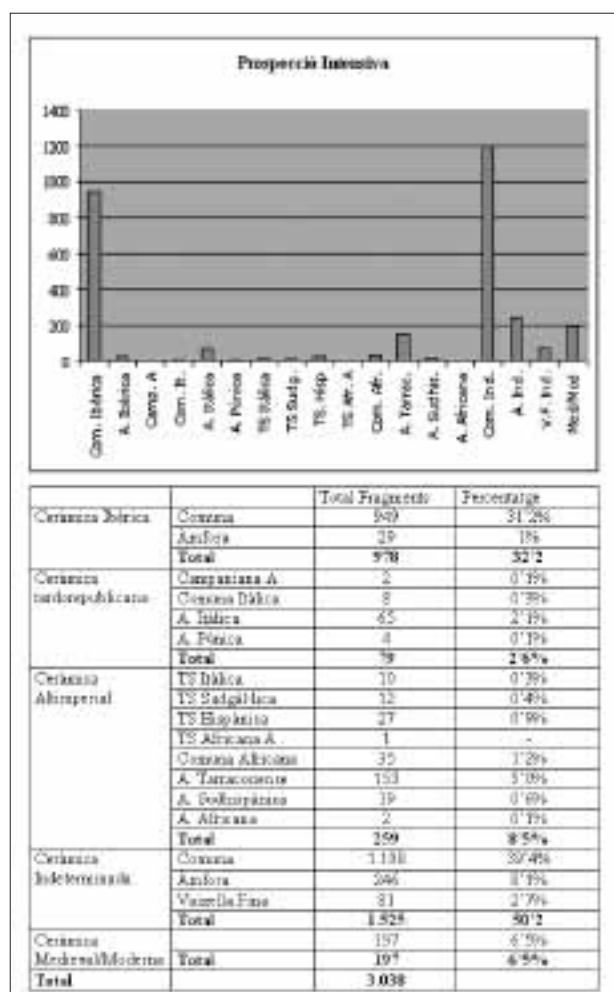


FIGURA 6. Taula de valors del material ceràmic recollit en la prospecció intensiva. Imatge: A. Trullén.

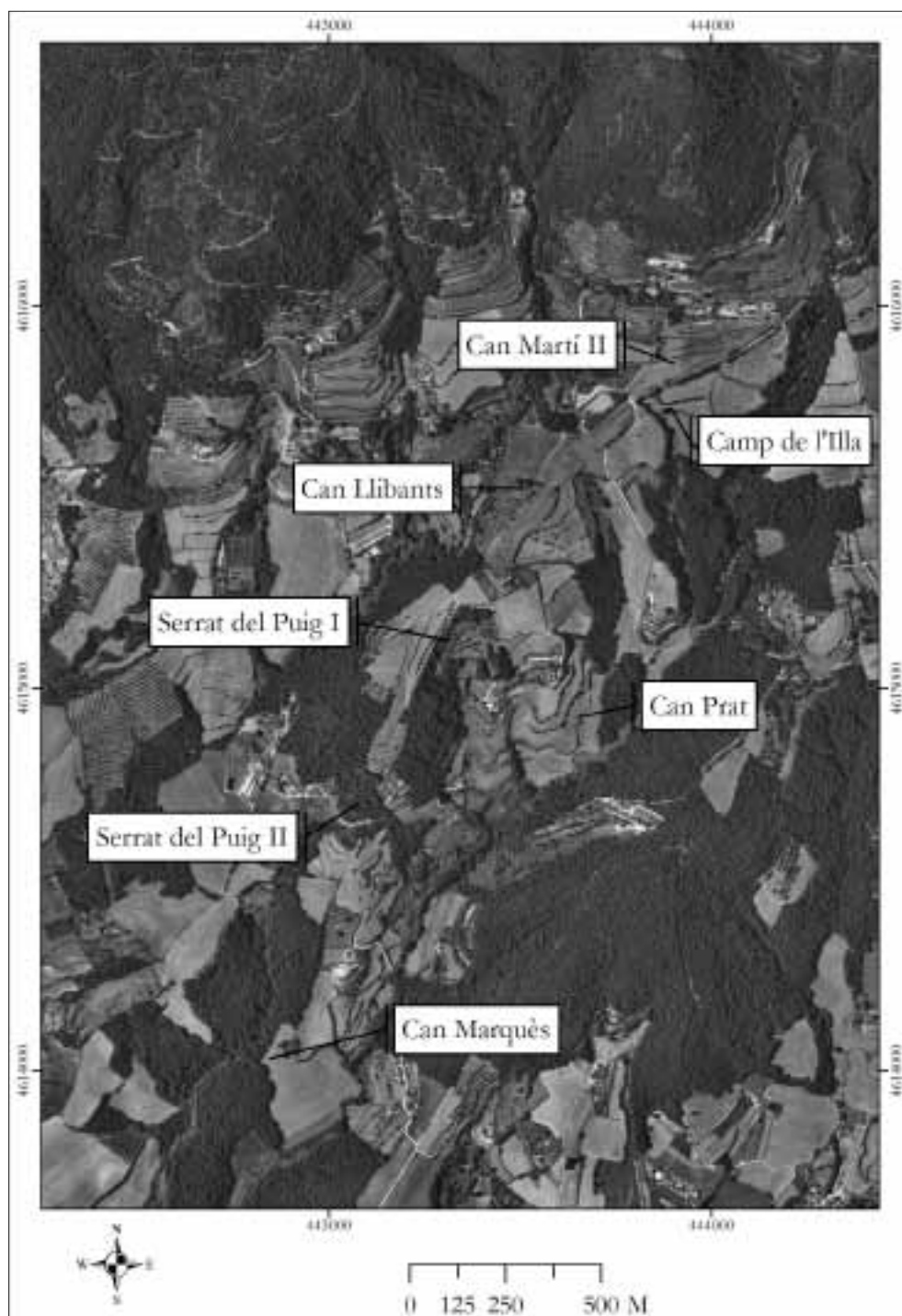


FIGURA 7. Localització dels jaciments identificats per prospecció intensiva (sector del serrat del Puig, Samalús). Imatge: M. Flórez (ortofotomapa 1:5.000 ICC).

portant de restes se situa en la part superior d'un suau talús, actualment ocupat per la casa de Can Llibants. En aquesta mateixa àrea, s'han documentat —gràcies al tall de l'actual camí i a diversos marges entre camps— restes d'estructures corresponents a sis murs i un amuntegament de pedres amb abundants *tegulae* i *imbrices* (fig. 8). Si bé sembla força evident que el nucli fort d'aquest jaciment està situat als voltants de l'actual casa, amb un focus principal que podria abastar al voltant de les 5 hectàrees, el treball de camp intensiu posa en relleu un perímetre d'influència per a aquest jaciment d'11 hectàrees (aproximadament).

Els elements estudiats permeten proposar l'existència d'un assentament rural de tipus granja; les restes apuntarien cap a un model d'establiment d'una certa complexitat, sense que, ara per ara, sigui possible anar més enllà en la interpretació tipològica. Pel que fa a la cronologia, en canvi, les dades materials mostren un moment fundacional en el segle I aC, amb continuïtat en l'etapa altimperial; durant el segle I dC el nucli devia viure un moment d'auge, situació que aparentment no tindria continuïtat en el segle II dC; el seu abandonó es devia produir cap al final d'aquest segle o l'inici del següent (Flórez 2011).

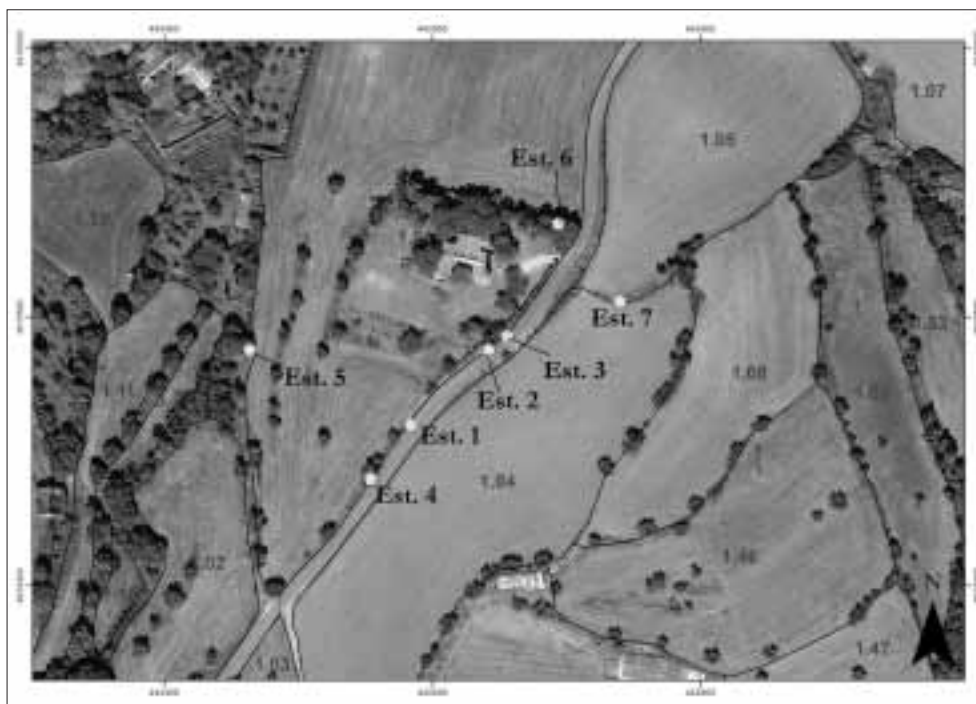


FIGURA 8. Ortofotomapa (1:5.000, ICC) on consten les UP prospectades i la localització de les estructures documentades a Can Llibants. Imatge: M. Flórez.

Un segon jaciment que identifiquem de manera clara és el de Can Marquès. Aquest nucli, no inèdit i recollit a l'inventari de l'IPAC, està situat a l'extrem sud de l'àrea estudiada (fig. 7) i presenta unes dimensions més aviat reduïdes si les comparem amb les de Can Llibants: el focus central del jaciment ocupa 0,5 hectàrees, i la seva àrea d'influència, 1 hectàrea. Malgrat no haver-s'hi documentat estructures, la dispersió del material marca un perímetre molt ben definit que es localitza principalment en la part més alta d'un talús vinculat al serrat del Puig, just al costat d'un antic camí que creua tota aquesta elevació, unint el peu de mont prelitoral amb la via romana cap a *Ausa* o *Auso*. Aquestes restes suggereixen l'existència d'un petit establiment rural, situat estratègicament al costat de l'antic camí que enllaçava amb la via romana del Congost. L'espacialització del material i la seva tipologia apunten cap a un granja senzilla (un habitatge domèstic dispers), amb un o diversos espais d'emmagatzematge. La cronologia d'aquest jaciment es deu situar entre el 50/25 aC i el final del segle I dC¹² (Flórez 2011).

Un altre dels nuclis forts de l'àrea estudiada se situa en l'extrem nord, per sobre de Can Llibants. En aquest punt, es documenta un sector arqueològic força ampli (al voltant de les 9,5 hectàrees) amb la presència de dos focus inèdits de localització de restes, que estan tallats per una carretera moderna (BP-5107). A la meitat nord hi ha un primer nucli d'1,5 hectàrees, on el ma-

terial recuperat marca un horitzó cronològic d'època republicana (segles II-I aC). A la meitat sud (per sota de l'actual carretera), s'obre un segon focus important de restes, d'aproximadament 2 hectàrees. En aquest cas, tampoc es documenten estructures, però entre el material recollit destaca la presència de restes abundants d'escòria de ferro (amb rebuïjos de mida gran); el conjunt ceràmic recuperat apunta també cap a una datació dins de la fase republicana. Malgrat les similituds entre tots dos focus, s'ha decidit considerar-los dos jaciments diferents: Can Martí II (al sector nord) i Camp de l'Illa (àmbit sud) (fig. 9).

Pel que fa a Can Martí II, si tenim en compte la proximitat a les restes de la vil·la romana de Can Martí, situada a escassos 120 metres, datada també en època republicana¹³ i de la qual només es coneix una àrea petita¹⁴ (75 metres quadrats), pren força una possible relació amb aquesta (fig. 9), ja sigui directament com a pertanyent a dependències de l'edifici principal (*pars rustica*?) o a estructures d'explotació o emmagatzematge annexes (Flórez 2011).

Pel que fa al jaciment de Camp de l'Illa, la troballa de restes significatives d'escòria de ferro, així com la presència de *dolia* i abundant ceràmica comuna indeterminada, sembla indicar l'existència en aquest indret d'un espai d'explotació i potser també d'emmagatzematge. Cal destacar la seva proximitat amb el forn terrisser de Can Periques (fig. 9), datat en època

12. No s'hi documenta *terra sigillata* africana A ni hi ha cap peça identificada que tingui continuïtat més enllà del 100 dC.

13. S'ha proposat una cronologia fundacional del final del segle II aC o l'inici del segle I aC, i el seu moment d'abandó, durant la segona meitat del segle I aC (amb anterioritat a l'arribada de la *terra sigillata* aretina) (Aquilué i Pardo 1990).

14. L'àrea excavada correspon a quatre estances decorades amb mosaics i pintures parietals que han estat interpretades com a pertanyents a la *pars urbana* de la vil·la (Aquilué i Pardo 1990).

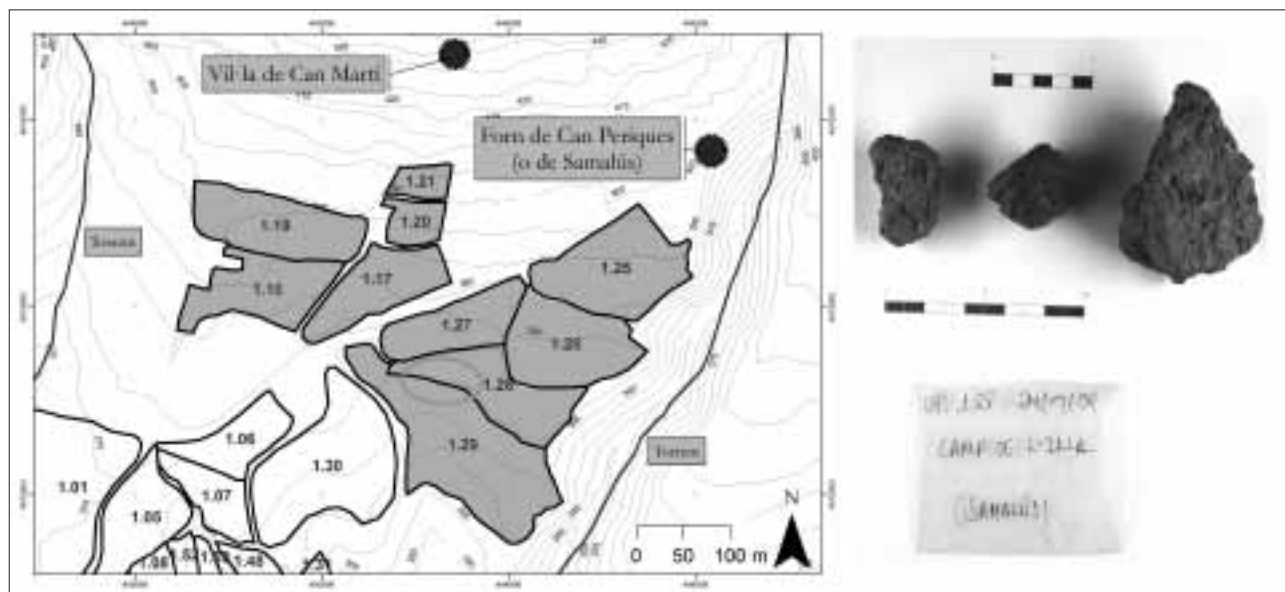


FIGURA 9. Distribució del material arqueològic en el sector de Camp de l'Illa. Al nord, el jaciment de Can Martí II; al sud, el jaciment anomenat Camp de l'Illa. Detall de les restes d'escòria trobades a les UP 1.28 i 1.29. Imatge: M. Flórez; foto: A. Trullén.

republicana i interpretat com a contemporani a la vil·la de Can Martí (Aquilué i Pardo 1990, 90; Cardona 2009, 142, 143); la qual cosa reforça la idea d'un sector de producció i treball artesanal organitzat al sud de l'edifici principal de la vil·la, però pertanyent al seu *fundus* (Flórez 2011). En efecte, en treballs anteriors (Flórez 2007) ja se suggeria una possible vinculació entre les restes de la vil·la i el forn de Can Periques. La prospecció intensiva, en aquest sentit, aporta noves dades materials i confirma una àrea d'influència àmplia per a aquest centre, així com una cronologia republicana per a tot el sector. En definitiva, la valoració en conjunt de tota l'àrea arqueològica presa en consideració sembla evidenciar un espai d'hàbitat polinuclear probablement associat a la vil·la de Can Martí (fig. 9).

Una realitat complexa es documenta també en una quarta àrea articulada entorn del serrat del Puig, on se situen diversos punts de troballes ceràmiques en els vessants nord-est i sud - sud-est. El focus amb una concentració més gran de restes és el del vessant nord-est, que ocupa una àrea d'unes 4 hectàrees; hem anomenat aquest jaciment Serrat del Puig I (fig. 10). La densitat més important de material es localitza en un espai de coberta forestal formada per pins, vinyes silvestres i matolls, on destaca la presència d'antigues feixes de conreu en pedra seca. En les clarianes es recull ceràmica abundant, que també apareix en quantitats importants en els camps de conreu situats immediatament per sota (est i sud-est) d'aquest vessant. El material ceràmic recuperat està format per ceràmica comuna ibèrica, àmfora ibèrica, itàlica i tarraconense, i un fragment de campaniana A. Malauradament, amb les dades de què disposem, és difícil proposar una interpretació tipològica i

també cronològica per a aquestes restes. Si bé el volum de material no és gaire elevat, podria indicar un punt d'ocupació o, com a mínim, una freqüentació d'aquest indret en època antiga. L'horitzó cronològic que sembla posar en relleu la ceràmica és d'època republicana, amb un volum significatiu de ceràmica comuna ibèrica.

Un segon punt de troballes es localitza en els vessants sud i sud-est del serrat del Puig, amb una àrea de dispersió de restes d'unes 3 hectàrees aproximadament, que hem anomenat Serrat del Puig II (fig. 10). La concentració més gran de material se situa en una àrea forestal de pi, alzina i garriga on encara es conserva alguna terrassa de conreu. Malgrat unes condicions de visibilitat no gaire favorables, es va poder recollir un conjunt ceràmic força variat: abundant ceràmica comuna ibèrica, comuna itàlica, campaniana A (Lamb. 5), àmfora indeterminada i *tegulae*, que permet proposar una datació del final del segle II aC i la primera meitat del segle I aC. Pel que fa a les estructures, cal destacar en primer lloc la localització d'un mur cantoner, fet en pedra seca, que apareix reaprofitat com a terrassa de conreu; en aquest crida l'atenció, justament, la presència d'una cantonada, gens usual en les feixes agrícoles, normalment caracteritzades per murs rectilinis que no creen espais. Així mateix, en la part alta es documenten també diverses anomalies topogràfiques: protuberàncies del terreny associades a pedres de mida mitjana i al voltant de les quals es recull material ceràmic antic. En ambdós casos, és difícil precisar la seva tipologia i funció, i encara més associar-les a les restes arqueològiques recuperades; tot i així resulten significatives.

Encara a l'àrea del jaciment que hem anomenat Serrat del Puig II, es documenta un altre punt de troballes situat en un camp de conreu al nord de la zona

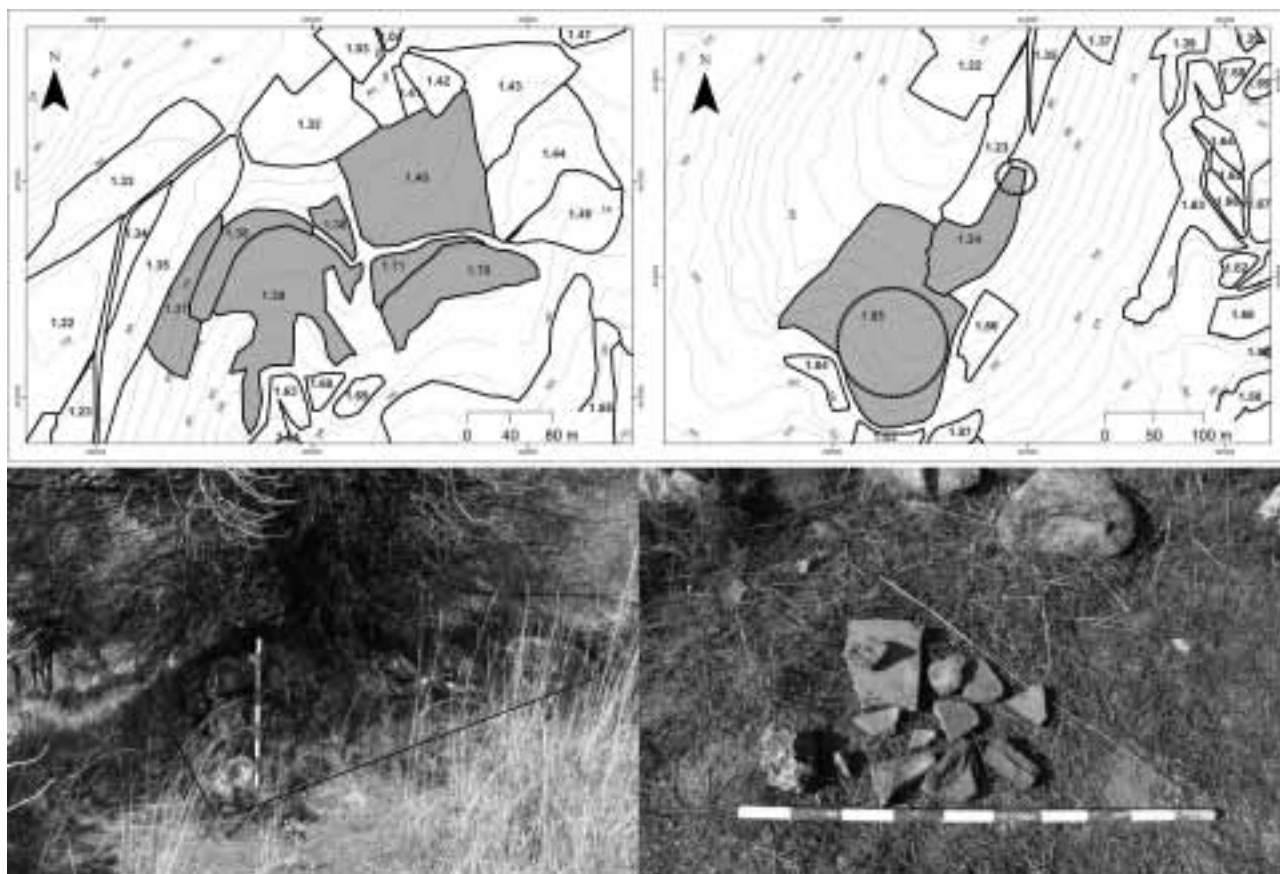


FIGURA 10. Àrea de dispersió del material als jaciments Serrat del Puig I i Serrat del Puig II. El cercle gran marca la zona de concentració més gran de material a la UP 1.85 i la situació de les estructures. El cercle petit assenyalava l'amuntegament de pedres i *tegulae* documentat a la UP 1.24. A la part inferior, detall del mur cantoner i de l'amuntegament de *tegulae* a Serrat del Puig II. Imatges i fotos: M. Flórez.

boscosa de carena, a escassos 100 metres. Es tracta d'una terrassa agrícola del vessant est del serrat on s'han recuperat alguns fragments de ceràmica ibèrica i àmfora sud-hispànica, i un amuntegament de pedres de mida mitjana amb *tegulae* senceres i *imbrices*, situat en l'extrem nord del camp; podria tractar-se de restes constructives arraconades després d'haver aflorat a la superfície durant els treballs agrícoles. Pensem que són les restes que la Carta Arqueològica associava al jaciment de Can Pujadetes, que l'IPAC situava dalt la carena del serrat del Puig. Quant a la tipologia d'aquest jaciment, i en general per a tot el sector del serrat del Puig, es fa difícil, atenint-nos a les dades disponibles, fer una proposta prou desenvolupada. Sembla evidenciar-se una ocupació d'aquest espai en època republicana, articulada a partir de diversos nuclis d'hàbitat distribuïts en diferents punts del vessant, l'entitat dels quals ara per ara és difícil d'establir.

El darrer jaciment és també inèdit i està situat en les terrasses de conreu que hi ha per sota de la casa de Can Prat, a la part baixa del vessant est del serrat del Puig. El jaciment, que hem anomenat Can Prat, està format per un petit focus (de 0,3 hectàrees) de concentració cerà-

mica localitzat en la terrassa inferior, i per escàs material dispers en el camp situat immediatament per sobre i en un terreny erm just a sota. El conjunt ceràmic estudiat, format bàsicament per ceràmica comuna local, itàlica i ibèrica, ceràmica de parets fines local, ceràmica de cuina africana, *tegulae* i *imbrices*, ofereix una cronologia del segle II i potser del III dC per a aquest jaciment. Malgrat la seva difícil interpretació, podríem ser davant d'un establiment d'explotació (potser un cobert, un *turgurium*) i no tant d'un espai d'hàbitat.

5. Conclusions: l'aportació de la prospecció arqueològica al coneixement del poblament antic del Vallès Oriental

Si bé els treballs de prospecció arqueològica al Vallès han hagut d'assumir limitacions importants —especialment pel que fa a l'extensió dels espais rurals prospectables—, els resultats han estat significatius i ens permeten aportar noves valoracions de tipus territorial i econòmic a l'estudi del món rural vallesà.

Cal destacar en primer lloc que la combinació de treballs extensius i intensius de prospecció ha facilitat

l'aprofundiment en dues finestres d'anàlisi importants: la microregional, en què s'han integrat les diferents realitats geogràfiques de la comarca, i la *intra-site*, centrada en el treball a l'interior de cada jaciment i enfocada a la delimitació precisa del seu espai, així com a la recollida quantitativa i qualitativa de noves dades arqueològiques (tant en nuclis inventariats com en inèdits).

Una segona reflexió a fer està en relació amb l'IPAC i el grau de validació que han permès assolir els treballs arqueològics acompanyats. En aquest sentit, i especialment pel que fa a la prospecció extensiva, cal considerar les visites de control i ampliació de dades com a plenament satisfactòries en diversos sentits: malgrat que alguns jaciments estaven destruïts i d'altres no van oferir cap tipus de resta material, en general els treballs arqueològics van donar resultat positiu i s'hi van documentar noves evidències materials i també, en determinats casos, estructurals. Així mateix, van poder ser comprovades les coordenades UTM de tots els nuclis conservats, a partir de les quals es va corroborar la localització d'alguns assentaments i es va corregir les d'altres que no s'ajustaven a la realitat territorial.

Un altre dels resultats obtinguts ha estat el diagnòstic arqueològic de les diverses realitats territorials que conformen l'àrea d'estudi. Els peus de mont litoral i prelitoral mostren una millor conservació de les restes que els sectors de plana baixa, on, a banda de la creixent urbanització dels municipis, es detecta una important transformació dels espais agrícoles encara en ús.

Pel que fa al poblament, les àrees de peu de mont –especialment el prelitoral, que és el que ha estat més intensament treballat– mostren un volum reduït d'importacions que contrasta amb la notable presència de la ceràmica comuna ibèrica en contextos republicans i fins i tot altimperial. Aquest fet pot tenir diverses interpretacions que, en el fons, no són excloents sinó més aviat complementàries: sembla posar-se de relleu un tipus d'hàbitat força rural en el qual molt probablement el substrat ibèric té un paper important. Precisament, l'ocupació d'aquests espais de plana alta, pròxims als primers contraforts de les serralades Litoral i Prelitoral, mostren una fase intensa d'ocupació entre l'etapa republicana (segles II-I aC) i el segle I dC (moment en què el material d'importació és present de manera abundant en els contextos ceràmics). En aquest sentit, és molt significativa la pràctica inexistència de la *terra sigillata* africana –i l'escassetat de la ceràmica de cuina africana– en els conjunts de materials, mentre que són força importants la *terra sigillata* hispànica i l'àmfora tarraconense.

En canvi, els jaciments prospectats extensivament, majoritàriament situats en zones de plana mitjana o

baixa, si bé molts presenten fases tardorepublicanes (sobretot datades en el segle I aC), mostren punts àlgids d'ocupació cap al final del segle I dC i sobretot durant el segle II dC. Aquest és un fet coincident en jaciments ben excavats, com la vil·la de Can Terrés (Tenas i Vila 1996; Garriga, Tenas i Vila 2000), la gran vil·la del nucli històric de Granollers (Uscatescu 2004) o les granges complexes de Can Santa Digna (les Franqueses del Vallès; BD, ref. 1905) i Can Noguera (la Garriga, ref. 10141). És possible que aquests fets estiguin indicant un cert desplaçament, a partir d'època altimperial, del poblament cap a zones de plana més oberta, tot buscant també la proximitat amb les principals vies de comunicació: les rutes dels rius Congost i Mogent.

A una escala més concreta, la prospecció ha estat important per millorar les dades materials d'alguns jaciments, situar-ne correctament d'altres i localitzar-ne d'inèdits; també pel que fa a la identificació de trets comuns en la interpretació tipològica dels jaciments. Així, hem confirmat, per al període ibèric, l'existència d'una «segona línia» de petits assentaments ibèrics en altura a la Serralada Litoral, més pròxims a la plana, també en una situació estratègica i amb gran control visual del seu entorn. Han estat localitzades les restes del poblat de Turó de Can Santpere (la Roca del Vallès) en un bon estat de conservació i s'ha recollit material superficial al Turó de Can Verdaguer i al Turó de l'Arbocera (tot i que no va ser possible documentar-hi restes estructurals). L'estudi de la ceràmica ibèrica de prospecció i la comparació amb conjunts materials ibèrics procedents d'excavacions ha posat en relleu la presència testimonial de la ceràmica d'importació en els establiments rurals dispersos d'aquest període, i com, contràriament, aquests productes tendeixen a ser presents amb volums més significatius en els principals nuclis fortificats d'altura.

La prospecció ha tingut un valor important també pel que fa a la delimitació de jaciments que presentaven un gran interès per a la recerca sobre el poblament: el jaciment de Puig Castell, el poblat ibèric de Turó de Sant Miquel, la vil·la de Malhivern o especialment la vil·la de Can Martí. En aquest darrer jaciment la prospecció intensiva fa aportacions importants sobretot en relació amb la cronologia republicana, un aspecte polèmic en la bibliografia sobre aquest centre i que ha estat qüestionat en diversos treballs (Revilla 2004; Plana i Revilla 2009; Olesti 1997).

Finalment, cal destacar la troballa de jaciments inèdits tant als sectors de plana baixa (la Creueta,¹⁵ Mollet del Vallès), com sobretot a l'àrea de Samalús, on s'han documentat cinc nous jaciments (Can Martí II, Camp de l'Illa, Serrat del Puig I, Serrat del Puig II i Can Prat).

15. Aquest jaciment inèdit no s'ha inclòs en el present article perquè pertany als resultats de la prospecció arqueomorfològica (Flórez i Palet en premsa).

Bibliografia

- AQUILUÉ, X.; PARDO, J. 1990: «La vil·la romana de Can Martí (Samalús, Vallès Oriental)», *Cypsela* VIII, 87-100.
- CARDONA, R. 2009: «Els cinc genis malèfics dels forns ceràmics. Estudi sobre els centres terrissers en època ibèrica a Catalunya», *Revista d'Arqueologia de Ponent* 19, 139-158.
- FLÓREZ, M. 2007: *Can Tacó i el seu entorn. Estudi del poblament rural a la Laietània interior. Del món indígena al món romà*, DEA inèdit, ICAC, Tarragona.
- 2011: *Dinàmica dels assentaments i estructuració del territori a la Laietània interior. Estudi del Vallès Oriental de l'època ibèrica a l'alta edat mitjana*, tesi doctoral (en línia) de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- FLÓREZ, M.; PALET, J. M. 2010: «Asentamientos rurales y estructuración de la Layetania interior (Barcelona): romanización e impacto de los programas de organización territorial», *Actas del Colòquio internacional Transformações da paisagem. O impacto das cidades romanas no Mediterrâneo Ocidental (Castelo de Vide São, Salvador de Aramenha - Marvão, Portugal, 15-17 de maio de 2008)*, Évora, 141-166.
- en premsa: «Análisis arqueomorfológico y dinámica territorial en el Vallès Oriental (Barcelona) de la Protohistoria (s. VI-V a.C.) a la alta Edad Media (s. IX-X)», *Archivo Español de Arqueología*, CSIC, Madrid.
- GARRIGA, S.; TENAS, M.; VILA, Ll. (2000): «Projecte arqueològic de Can Terrés (La Garriga, Vallès Oriental)», *Tribuna d'Arqueologia* 1997-1998, 55-75.
- OLESTI, O. 1997: «El origen de las villae romanas en Catalunya», *Archivo Español de Arqueología* 70, 1-20.
- PLANA, R.; REVILLA, V. 2009: «Les formes de l'habitat rural et les rythmes de l'occupation des campagnes ibériques et romaines dans la zone centrale et septentrionale de la côte catalane», a: LEVEAU, Ph.; RAYNAUD, C.; SABRAYROLLES, R.; TRÉMENT, F. (ed.), *Les formes de l'habitat gallo-romain. Terminologies et typologies à l'épreuve des réalités archéologiques (Colloque AGER VIII, Toulouse), Aquitania*, suplement 17, Bordeus.
- REVILLA, V. 2004: «El poblamiento rural en el noreste de Hispania entre los siglos II a.C. y I d.C.: organización y dinámicas culturales y socioeconómicas», a: MORET, P.; CHAPA, T. (ed.), *Torres, atalayas y casas fortificadas. Explotación y control del territorio en Hispania (s. III a.C.- s. I d.C.)*, Universitat de Jaén, Jaén, 175-202.
- TENAS, M.; VILA, L. 1996: «Vil·la romana de Can Terrés. Projecte arqueològic», *Lauro* 12, 11-70.
- TRÉMENT, F. 1999: *Archéologie d'un paysage. Les étangs de Saint-Blaise (Bouches-du-Rhône)*, Documents d'Archéologie Française 74, Éditions de la MSH, París.
- USCATESCU, A. (coord.) 2004: *Atles d'arqueologia urbana de Catalunya*, vol. 1, Granollers, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona.